

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

PROMEMORIA

ANGÅENDE

GRUNDERNA FÖR
EN REFORM AV LAGSTIFTNINGEN
OM RÄTT TILL LITTERÄRA OCH
MUSIKALISKA VERK

*avlämnad den 15 februari 1937 av en inom justitie-
departementet förordnad sakkunnig.*

S T O C K H O L M

1 9 3 7

Statens offentliga utredningar 1937

Kronologisk förteckning

1. Socialiseringsproblemet. 2. Hushållsräkningens problem och faktorer. Tiden. viij, 173 s. Fi.
2. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 2. Tiden. vij, 140 s. Fi.
3. Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. Marcus. 96 s. Ju.
4. Statslotteriutredningen. Betänkande med förslag rörande svenskt penninglotteri. Hægström. 177 s. H.
5. Betänkande med förslag till lagstiftning angående särskilda husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. m. Marcus. 98 s. 1 karta. Jo.
6. Yttrande i abortfrågan. Marcus. 56 s. S.
7. 1934 års nämnd för städningsutredning. Betänkande med speciella beräkningar och förslag rörande ersättningarna för städningsarbete inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm m. m. Marcus. 54 s. Fi.
8. Betänkande med förslag angående den statsunderstödda vattenavlednings- och avdikningsverksamheten samt därmed sammanhängande spörsmål. Hægström. 275 s. 3 bil. Jo.
9. Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland med vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning. Marcus. 145 s. Jo.
10. Betänkande med förslag angående rätt till fiske i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 1. Lagförslag och motiv. Marcus. 530 s. Jo.
11. Betänkande med förslag angående rätt till fiske i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 2. Kartbilagor. Vänern och Hjälmaren. Marcus. 4 s. 17 kartor. Jo.
12. Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1936. Beckman. 196 s. 1 karta. S.
13. Lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. Norstedt. 175 s. Ju.
14. Betänkande med förslag till vissa lagstiftningsåtgärder till motverkande av överdriven skuldsättning inom jordbruket. Marcus. 303 s. Jo.
15. Utredning med förslag till vissa åtgärder för trafiksäkerhetens höjande vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg samt järnvägarnas beredande av bidrag av automobilskattemedel till säkerhetsanordningarna vid dylika korsningar. Hægström. 107 s. K.
16. Hembiträdesutredningens betänkande. 1. Betänkande och förslag i fråga om utbildning av hembiträden. Beckman. 202 s. S.
17. Betänkande angående vissa med frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel sammanhängande frågor. Beckman. 48 s. Fö.
18. Promemoria angående grunderna för en reform av lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk. Norstedt. 67 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivnas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

PROMEMORIA

ANGÅENDE

GRUNDERNA FÖR EN REFORM AV LAGSTIFTNINGEN OM RÄTT TILL LITTERÄRA OCH MUSIKALISKA VERK

*avlämnad den 15 februari 1937 av en inom justitie-
departementet förordnad sakkunnig.*

STOCKHOLM 1937

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

371912

STATIONERS & PRINTERS, 15, N. 4TH ST., PHILADELPHIA, PA.

FROM MONIA
AND
GRUNDEN A FOR
IN REFORM AN LAGSTIFTNINGEN
OM RATT TILL LITTFARA OCH
METRIKALISKA VÄRKEN

STOCKHOLM: PUBLISHERD BY ALFRED BERGMAN, 1875.

PRINTED BY ALFRED BERGMAN, 1875.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Genom beslut den 4 juli 1936 har Kungl. Maj:t uppdragit åt undertecknad att såsom sakkunnig inom departementet verkställa en förberedande undersökning rörande grunderna för en reform av gällande bestämmelser om rätt till litterära och musikaliska verk samt därmed sammanhängande spörsmål.

Sedan arbetet, som börjades den 15 augusti 1936, nu slutförts, får jag vördsamt överlämna en promemoria i ämnet.

Stockholm den 15 februari 1937.

HJ. HIMMELSTRAND.

Inledning.

Bernkonventionen. Auktorsrättens utveckling under senare tid har, i Sverige liksom i flertalet andra europeiska stater, väsentligen bestämts av bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk samt de ändringar som tid efter annan vidtagits i dennas text. Med hänsyn därtill och då jag i det följande får anledning att beröra åtskilliga av konventionens bestämmelser, lämnas här en kort redogörelse för konventionens historia och dess ledande grundsatser.

Bernkonventionen avslöts år 1886 och är således nu ett halvt århundrade gammal. Jämlikt en i konventionen intagen bestämmelse skulle konferenser efter hand hållas för reviderande av konventionens innehåll. I enlighet därmed hölls år 1896 i Paris en konferens, som ledde till två nya överenskommelser, en tilläggsakt och en deklaration. Nästa konferens ägde rum i Berlin 1908; vid konferensen blevo konventionerna av 1886 och 1896 föremål för en delvis rätt genomgripande bearbetning och sammanfördes till en gemensam text: den reviderade bernkonventionen 1908. En tjugu år senare hållen konferens i Rom resulterade i den reviderade bernkonventionen 1928. Enligt beslut vid sistnämnda konferens skulle nästa konferens hållas i Bruxelles 1935. Denna har emellertid vid två tillfällen blivit uppskjuten. I bernunionens officiella tidskrift *Le droit d'auteur*, januarihäftet 1937, uppgives att tidpunkten för konferensens sammanträde ännu icke blivit bestämd; emellertid antydes som en möjlighet, att sammanträdet kommer att hållas våren 1938.

Sverige tillträdde år 1904 den ursprungliga konventionen och parisdeklarationen samt har senare ratificerat 1908 års reviderade konvention år 1919 och därefter 1928 års reviderade konvention år 1931.

Konventionstexterna av 1886, 1896 och 1908 hava sammanställts i en bilaga till 1914 års *betänkande med förslag till lag om rätt till litterära och musikaliska verk m. m.* Texterna av 1908 och 1928 äro sammanställda i en bilaga till 1929 års *betänkande med förslag till ändringar i lagstiftningen om rätt till litterära och konstnärliga verk*, som jämväl upptar de av konferensen i Rom uttalade särskilda önskemål (*vœux*).

En förteckning över de till bernunionen hörande länderna finnes i 1929 års *betänkande* (s. 18). Därefter hava tillkommit Jugoslavien, Lettland, Liechtenstein, Siam och Vatikanstaten.

Bernkonventionens grundprincip är att författare och konstnärer, som tillhöra ett unionsland, i de övriga länderna för sina verk åtnjuta de rättigheter som varje lands lagar tillerkänna landets egna medborgare (art. 4). Vid sidan av denna principiella bestämmelse om nationell behandling upptager konventionen emellertid vissa föreskrifter, genom vilka varje unionsland förpliktas att i särskilda angivna hänseenden bereda skydd åt utländska, unionen tillhörande författare och konstnärer. Där, såsom exempelvis i fråga om översättning, dylikt skydd stipulerats, har konventionen alltså skapat materiell, för hela unionsområdet gällande rätt, en kodifierad unionsrätt.¹

Till följd av konventionens nu antydda innehåll var det nödvändigt att den svenska lagstiftningen före vårt lands inträde i unionen och före ratifikationen av 1908 års och 1928 års reviderade konventioner bragtes i överensstämmelse med konventionens vid varje tid gällande stadganden i de punkter, där dessa innefattade materiell unionsrätt, eller med andra ord att nämnda stadganden inarbetades i de svenska lagarnas text. Före Sveriges anslutning till den ursprungliga konventionen blevo också genom lagar av 1897 och 1904 stadgandena om författarrätten i viktiga avseenden förändrade. För ratifikation av 1908 års reviderade konvention erfordrades nya tämligen genomgripande ändringar, och med anledning därav tillkom den nya lagstiftningen av 1919. För anslutning till 1928 års reviderade konvention genomfördes lagrevisionen 1931; de därvid gjorda ändringarna voro i allmänhet av mindre genomgripande art.

Till förberedande av den blivande konferensen i Bruxelles utarbetades av belgiska regeringen och bernunionens internationella byrå ett program för konferensen, innefattande förslag till vissa ändringar i 1928 års konvention jämte motiv; detta — här nedan benämnt *bruxellesprogrammet* — utsändes till övriga unionsländers regeringar.

Med hänsyn till Sveriges deltagande i konferensen tillkallades under 1935 särskilda sakkunniga för att inom justitiedepartementet biträda med den förberedande undersökning som för ändamålet erfordrades. Dessa — i det följande kallade *1935 års sakkunniga* — överlade i ärendet med representanter för de olika intressen, som beröras av den auktorsrättsliga lagstiftningen, och fingo från dem mottaga åtskilliga skrifter rörande olika punkter i programmet. Till dessa skrifter har jag, i den mån så funnits påkallat, tagit hänsyn i det följande.

Utländska lagar och lagförslag. I 1929 års betänkande finns (s. 19 f.) en förteckning över de viktigaste då gällande utländska lagarna på auktorsrättens område. Senare hava tillkommit: i Norge lov om åndsverker 1930, i Danmark ny Lov om Forfatterret og Kunstnerret 1933, i Jugoslavien lag om skydd för auktors rättigheter 1929, i Argentina lag om litterär och konstnärlig äganderätt 1933 samt i Österrike Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über

¹ Se härom vidare Ræstad, Bernkonvensjonen, revidert i Rom 1928 (1929) s. 31 ff.; Knoph, Ändsretten (1936) s. 169 ff.

verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz) 1936. — I Le droit d'auteur bli de nya lagarna, vanligen helt kort tid efter det de utkommit, införda i fransk översättning, åtföljd av en kritisk redogörelse för innehållet.¹

Av den senaste tidens lagförslag må nämnas det år 1932 framlagda, under samarbete mellan de tyska och österrikiska justitieministerierna tillkomna förslaget till lag om auktorsrätt till verk av litteratur, konst och fotografi, vilket i väsentliga delar ligger till grund för 1936 års österrikiska lag. I Tyskland ha under den nya regimen vissa lagutkast i nationalsocialistisk anda framlagts, men arbetet på en fullständig lagrevision pågår fortfarande.²

I Frankrike, där auktorsrätten utvecklats genom domstolspraxis och doktrin på grundval av de ännu gällande dekreten av 1791 och 1793, har regeringen 1936 framlagt ett förslag till lag om auktorsrätt och förlagsavtal.

Slutligen har i Danmark under 1936 framkommit ett förslag till Lov om Ejendomsretten till Aandsværker, vilket förslag på initiativ av Dansk Forfatterforening utarbetats av representanter för ett trettiotal sammanslutningar av författare, tonsättare och bildande konstnärer under ledning av professorn F. Vinding Kruse. Förslaget — här nedan kallat *Vinding Kruses förslag* — grundar sig på dennes framställning »Kan Forfatter- og Kunstnerretten med Rette karakteriseres som en aandelig Ejendomsret?», utgörande första avdelningen av hans uppsats »Ejendomsretsspørgsmaal» i Tidsskrift for Retsvidenskab 1934 (s. 211 ff.).³

Den sakkunniges uppdrag. Det mig anförtrodda uppdraget avser en förberedande undersökning rörande grunderna för en reform av gällande bestämmelser om rätt till litterära och musikaliska verk samt därmed sammanhängande spörsmål.

Efter revisionen 1931 uppfyller den svenska auktorsrättsliga lagstiftningen helt och hållet den reviderade bernkonventionens fordringar. Även vid en jämförelse med den utländska rätten visar det sig att vår lagstiftning icke i något hänseende kan anses efterbliven. Detta utesluter naturligtvis icke att behov av nya eller ändrade regler på vissa punkter kan föreligga, och jag har med anledning av det mig lämnade uppdraget sökt bilda mig en uppfattning om i vad mån ett dylikt behov kan vara för handen.

Vid denna utredning har jag i första hand tagit hänsyn till de skriftliga och muntliga framställningar, som jag fått mottaga från representanter för olika intressentgrupper. Vidare har jag, såsom ovan antytts, beaktat de till 1935 års sakkunniga inkomna skrifternas innehåll i den mån så funnits påkallat.

Med hänsyn till auktorsrättens internationella karaktär har jag tämligen utförligt redogjort för vissa utländska lagars ställning till de spörsmål jag

¹ Se för de olika ländernas gällande auktorsrättsliga lagstiftning Magnus, Tabellen zum Internationalen Recht, Drittes Heft, Urheberrecht (1928); Röthlisberger, Der interne und der internationale Schutz des Urheberrechts in den Ländern des Erdballs (1931).

² Hoffmann, Ein deutsches Urheberrechtsgesetz, Entwurf (1933); Kopsch, NSJ-Entwurf eines neuen Deutschen Urheberschutzgesetzes (Archiv für Urheber-, Film- und Theaterrecht 1934 s. 383 ff.); de Boor, Lettre d'Allemagne (Le droit d'auteur 1935 s. 113).

³ Se angående förslaget uppsats av Vinding Kruse i Svensk juristtidning 1937 s. 44 ff.

haft att behandla; jag har därvid i synnerhet uppmärksammat den nyaste, efter världskriget tillkomna lagstiftningen.

Av de ovan nämnda lagförslagen har, jämväl med anledning av därom från författarhåll gjord hemställan, Vinding Kruses förslag särskilt beaktats.

1. Auktorsrättens ideella sida.

Le droit moral. Auktorsrätten har en dubbelfunktion, den skyddar icke blott auktors materiella, rent ekonomiska, utan även hans ideella intressen. Av naturliga skäl har, i vårt land som annorstädes, den förmögenhetsrättsliga sidan först och starkast gjort sig gällande, men under senare och senaste tid har det ideella momentet (le droit moral) allt mer uppmärksamrats, såväl i bernkonventionen och i de olika ländernas lagstiftning som ock i den auktorsrättsliga litteraturen.¹

Svensk rätt. Vår författarlag bereder i särskilda avseenden skydd för le droit moral. Enligt 19 § får föfattarrätt icke utmätas. Vidare stadgas i 16 § förbud för den, till vilken föfattarrätt med avseende å ett verk överlåtits, att förändra verket; motsvarande gäller enligt 11 och 12 §§ vid tillåtna lån. Författarens ideella intresse ger honom rätt att fordra att hans verk ej framläggas för allmänheten i förvanskad skick; denna sida av le droit moral plägar med ett uttryck från franskt rättsspråk kallas le droit au respect (de l'intégrité de l'œuvre). Genom lagändringen 1931 infördes en bestämmelse av innehåll, att författare, som överlåtit rätten till ett verks mångfaldigande, äger påfordra, att hans namn eller pseudonym angives (16 §). Denna bestämmelse ansluter sig till en föreskrift i den år 1928 reviderade bernkonventionen (art. 6 bis avseende författares personliga rätt), enligt vilken författaren, oberoende av de ekonomiska rättigheterna och även sedan dessa överlåtits, behåller rätten att få gälla som upphovsman till sitt verk (le droit de revendiquer la paternité de l'œuvre).

Efter författarens död övergår auktorsrätten, icke blott till sin ekonomiska utan även till sin ideella sida, till hans efterlevande; det är alltså dessa som ha tillsynen över att den avlidnes arbeten ej publiceras i en form, som kan ofördelaktigt inverka på hans eftermäle som författare.

Med utgången av det trettionde året efter författarens död upphör emellertid skyddet även i vad det avser le droit moral.

Författarföreningen. I en den 25 juni 1936 dagtecknad till Kungl. Maj:t ingiven skrift, som till mig överlämnats, har Sveriges författareförening på-

¹ Angående de förmögenhetsrättsliga och de ideella elementen i auktorsrätten se 1914 års betänkande s. 49 ff. Om le droit moral se Eberstein, Den svenska föfattarrätten, andra häftet (1925) s. 136 ff.; Knoph a. a. s. 147 ff.; Michaélidès-Nouaros, Le droit moral de l'auteur (1935) s. 65 ff.

kallat åtgärder till förebyggande av att den efter utgången av den allmänna skyddstiden fria litteraturen offentliggöres i förvanskad form. Då enligt föreningens mening ett effektivt skydd mot dylika missbruk kan uppnås endast genom att författarrätten i fråga om den fria litteraturen övergår till staten, hemställer föreningen om lagstiftning i sådan riktning. Därvid framhålls särskilt, att genom en sådan anordning staten skulle beredas inkomster till täckande av erforderliga anslag till stipendier och understöd åt författare.

Utländsk rätt. Till belysning av ämnet lär det vara lämpligt att till en början lämna en översikt av främmande auktorsrättsliga lagars ställning till ifrågavarande spörsmål. Beträffande skydd för *le droit moral* gäller enligt det stora flertalet utländska författningar, liksom i svensk lagstiftning, att vid auktors död hans efterlevande även i detta avseende inträda i hans rätt; dem åligger sålunda tillsynen över att hans verk icke offentliggöras i förändrad form. Enligt några nyare lagar har emellertid åt offentlig myndighet eller vissa korporationer uppdragits att ingripa och åstadkomma rättelse då de efterlevande visa försumlighet i detta avseende.

Vid skyddstidens utgång, vanligen 50 eller 30 år efter auktors död, kommer enligt den i flertalet länder rådande ordning även *le droit moral* att utsläckna. En var är sedermera oförhindrad att offentliggöra de fria litterära och konstnärliga verken, även i stympad eller eljest förvanskad form. Under senare tid har dock på flera håll detta system befunnits ohållbart — så i våra tre nordiska grannländer —, och regler ha givits för att, i en eller annan form, även efter den allmänna skyddstidens utgång säkerställa *le droit moral*.

Jag går nu att lämna en närmare redogörelse för de i vissa främmande lagar meddelade bestämmelser angående *le droit moral* efter auktors död.¹

Norge. I 1930 års norska lov om åndsverker, § 13, stadgas att vid överlåtelse av auktorsrätt förvärvaren icke äger utan auktors samtycke offentliggöra verket i ändrat skick. Även om sådant samtycke är givet, har auktor, därest hans personliga eller konstnärliga intressen väsentligt kränkas, rätt att fordra, antingen att verket icke offentliggöres under hans namn eller att det tydligt anges, att de gjorda ändringarna icke härröra från honom. Denna rätt kan upphovsmannen icke frånskriva sig. Icke heller kan han avstå från rätten att kräva, att hans namn på vanligt sätt anges, när de av honom skapade verken framläggas för offentligheten. Enligt § 14 kan upphovsmannen genom testamente förordna en person, som skall vaka över upphovsmannarätten på arvingarnas vägnar. Denne kan dock icke, lika litet som arvingarna, offentliggöra verken i väsentligt förändrat skick, med mindre det tydligt tillkännagives att ändringarna icke härröra från upphovsmannen. Vederbörande departement har att öva tillsyn i nu ifrågavarande avseende; departementet kan till skydd för upphovsmannarätten föra den talan om ansvar och förstörande av olagliga exemplar, som eljest tillkommer upphovsmannen. — Skyddstiden varar 50 år efter auktors död, men det är även efter skyddstidens utgång förbjudet att offentliggöra åndsverker i förändrat skick, därest

¹ Michaélidès-Nouaros a. a. s. 318 ff.

det med hänsyn till verkets betydelse och ändringarnas art kan befaras att allmänna kulturintressen skadas därav; vederbörande departement övar tillsyn även härutinnan (§ 17). Departementet har således rätt och plikt att i olika hänseenden ingripa till skydd för auktors ideella intressen; med hänsyn därtill stadgas (§ 30) att, för att bistå departementet vid dessa åtgärder, skall upprättas ett sakkunnigt råd, i vilket representanter för den andliga produktionen och därtill knutna näringsgrenar hava säte.

Finland. Den finska lagen av 1927 om upphovsmannarätt till alster av andlig verksamhet — vilken lag i väsentliga delar bygger på det år 1925 avgivna norska kommittéförslag, som ligger till grund för 1930 års lov om åndsverker — stadgar i 23 § tredje stycket enligt dettas lydelse i lag 1930, att det ej är tillåtet att utgiva avliden upphovsmans verk så bearbetat eller stympat, att det kan skada hans anseende. Detta gäller antingen skyddstiden utgått eller ej. Då verk utgives ändrat, bör tydligt angivas, att ändringarna icke härröra från upphovsmannen.

Danmark. Den danska lagen av 1933 stadgar i fråga om författarens personliga rätt, § 9 tredje och fjärde styckena, att vid överlåtelse förvärvaren icke äger utan författarens samtycke offentliggöra verket i förändrat skick. Oberoende av de ekonomiska rättigheterna och även sedan han avhänt sig dessa, behåller författaren rätten att hävda sitt författarnamn i förbindelse med verket ävensom rätten att motsätta sig varje förvanskning, förkortning eller annan ändring, som må anses vara ett väsentligt förringande av verket. I paragrafens femte stycke meddelas de viktiga bestämmelserna, att efter författarens död denna rätt övergår till undervisningsministeriet samt att den icke bortfaller vid författarrättens upphörande.

I Betänkning 1931 angående revision av 1912 års lag om författarrätt och konstnärarrätt¹ säges att här föreligger ett kulturellt samhälleligt intresse, som förtjänar lagligt skydd; man har ej hyst någon betänklighet mot ett sådant skydd, då rätten övergår till och handhaves av undervisningsministeriet, som på ett allsidigt belyst grundlag kan mer objektivt än arvingar och författarföreningar verkställa en prövning och hävda rätten i de fall, då allmänna intressen göra sig gällande (s. 28 f.).

I en av ministeriet den 31 oktober 1934 utfärdad *Bekendtgørelse* angående regler till värn för författares, komponisters och bildande konstnärers personligt ideella rätt (*droit moral*) heter det bland annat: Befogenheten att föra talan rörande kränkning av författarens moraliska rätt, vilken befogenhet tillkommer honom själv under hans livstid, skall efter hans död övergå till ministeriet och ej till arvingarna. Rätten gäller utan hänsyn till hur lång tid förflutit efter författarens död. Huruvida plikten att respektera ett litterärt eller konstnärligt verks form och innehåll är uppfylld, beror i varje särskilt fall på prövning av ministeriet som därvid, om så erfordras, skall anlita sakkunniga. Vid utövandet av denna rätt kommer ministeriet att under perioden mellan författarens död och författarrättens upphörande

¹ Betänkandet finns avtryckt i Forslag til Lov om Forfatterret og Kunstnerret, fremsat i Landstinget den 16. December 1931 (Lovforslag Nr. 54) s. 13—52.

de taga rimlig hänsyn till arvingarnas ekonomiska dispositioner och intressen.

Våra tre nordiska grannländer hava således anordnat skydd för le droit moral även efter auktors död. Danmark har gått så långt i principens genomförande, att även under den postuma delen av skyddstiden vården av le droit moral uteslutande tillkommer det allmänna; arvingarna äga endast befatta sig med den ekonomiska sidan av auktorsrätten.

Jag skall nu lämna en översikt av ifrågavarande rättsregler i vissa andra länder.

J a p a n. Märkligt nog är det en stat i Fjärran Östern som tidigast med sin lagstiftning införlivat bestämmelser syftande till skydd för le droit moral efter auktors död. Den japanska lagen om auktorsrätt av 1899 stadgar i art. 41 att utgivaren av ett verk icke äger däri göra ändringar, som gå emot författarens intentioner; författarens namn och verkets titel måste också riktigt angivas. Detta gäller även verk, som ej längre äro skyddade. Förseelser häremot höra under allmänt åtal. — Här skyddas alltså redan såväl le droit au respect som le droit à la paternité.

R u m ä n i e n. Först 1923 följde ett europeiskt land Japans exempel. Den rumänska lagen om litterär och konstnärlig äganderätt, utfärdad nämnda år, stadgar i art. 3, att vid överlåtelse författarna eller deras arvingar behålla rätten att öva kontroll över det publicerade verket samt beträffande översättningar, reproduktioner eller bearbetningar därav; de kunna genom rättsligt förfarande häva överlåtelsen eller godkännandet; de äga vända sig till domstol då den, till vilken verket överlåtits, ändrar eller förvanskar det eller offentliggör det i strid mot avtalade bestämmelser eller på ett sätt som är menligt för auktors anseende; de kunna ock kräva skadestånd. Denna kontrollrätt kan auktor icke avhända sig. I art 6 stadgas, att efter författarens död varken dödsbodelägarna eller utgivarna få företaga någon ändring i hans verk utan att denna ändring på ett fullt tydligt sätt för allmänheten framträder såsom sådan. Ministeriet för konsterna äger vid domstol yrka, att exemplar av ett verk, vilka framställts i strid mot nyssnämnda bestämmelse, måtte förstöras. Endast den rumänska akademien har i detta fall den kontrollrätt, som omförmäles i art. 3. Denna rätt är perpetuell. Envar kan bringa dylika fall till akademiens kännedom.¹

I t a l i e n. Enligt den italienska lagen om auktorsrätt av 1925 art. 16 gäller, att auktor, oberoende av de ekonomiska rättigheterna, behåller sin befogenhet att föra talan till skydd för rätten att få gälla som upphovsman till sitt verk (la paternità della sua opera) samt för rätten att motsätta sig att verket förvanskas eller stympas till väsentligt men för hans ideella intressen. I art. 24 stadgas, att den i art. 16 omförmälda befogenheten att föra talan till skydd för auktorsrättens personliga sida kan, utan någon tidsbegränsning, göras gällande av auktors dödsbodelägare. Därest sådana ej finnas eller de underlåta att utöva sin nämnda befogenhet, skall denna tillkomma åklagarmyndigheten. — Av särskilt intresse i detta sammanhang

¹ Angående den rumänska lagen se Eberstein, Den svenska författarrätten s. 152 f.

är bestämmelsen i art. 34, som tillerkänner staten viss rätt med avseende å fria verk (*dominio di Stato, domaine d'État*). Enligt denna art. skall, då ett dramatiskt, dramatiskt-musikaliskt eller musikaliskt verk som icke längre är föremål för skydd (*opera caduta in pubblico dominio*) uppföres, 5 procent av bruttoinkomsten tillfalla staten, oavsett uppförandets syfte och även då det är fråga om välgörande ändamål samt oavsett vilket verkets hemland är. I sammanhang därmed skall enligt art. 35 en summa av två millioner lire årligen anslås till uppmuntran åt personer eller institutioner som skapat eller befrämjat skapandet av verk av framstående värde och betydelse för kulturen eller industrien. Närmare föreskrifter äro meddelade i art. 6 ff. av 1926 års reglemente för verkställighet av 1925 års lag.¹

Tjeckoslovakien. Bestämmelser, i viss mån liknande de förutnämnda rumänska, äro givna i den tjeckoslovakiska lagen om auktorsrätt till verk av litteratur, konst och fotografi av 1926. Enligt första stycket av § 16 skall, då auktorsrätt överlåtes av auktor eller hans arvingar, överlåtaren behålla rätten till skydd för auktors immateriella intressen. I andra stycket meddelas förbud mot att utan auktors tillstånd förändra hans verk. I tredje stycket stadgas följande: Verk, som hava en allmän betydelse för konsten eller för folkets bildning och uppbyggelse, få efter auktors död icke ändras eller bearbetas så, att detta uppenbarligen nedsätter deras anseende eller värde. Då författaren till ett sådant verk avlidit, skola offentliga och enskilda korporationer, vilka det stadseenligt tillkommer att vårda litterära, musikaliska eller konstnärliga intressen, äga en till tiden oinskränkt rätt att, därest några författarens rättsinnehavare ej finnas eller rättsinnehavarna underlåta att inskrida, vid domstol föra civil talan om meddelande av förbud mot missbruk i detta avseende.

Portugal. Den portugisiska lagen om litterär, vetenskaplig och konstnärlig äganderätt av 1927 är inom europeisk lagstiftning så till vida unik som den stadgar en »evig» auktorsrätt. I art. 15 upptages bland auktors huvudsakliga befogenheter hans anspråk på skydd för sin intellektuella personlighet och för sitt verks integritet. Då auktor meddelat tillstånd till ett verks återgivande eller till översättning, kan tillståndet suspenderas eller återkallas, om verket förvanskas på ett sätt, som är menligt för hans anseende (art. 29). En förläggare äger ej göra ändringar i en skrifts text eller titel. Författarens rätt att motsätta sig detta är rent personlig och exklusiv samt fristående från verkets ekonomiska utnyttjande. Talan härutinnan får föras av författarens arvingar eller av en av honom genom testamente förordnad representant eller ock av vetenskapliga, litterära eller konstnärliga associationer eller av åklagarmyndighet (art. 47). Beträffande dramatiskt och musikaliskt framförande gälla liknande regler (art. 80 och 81).

Jugoslavien. Enligt den jugoslaviska lagen av 1929, art. 53, skall

¹ Se Piola Caselli, *Trattato del diritto di autore e del contratto di edizione* (1927) s. 516 ff., 564 ff. samt den utförliga framställningen hos Vilbois, *Du domaine public payant en matière de droit d'auteur* (1929) s. 318 ff. — Enligt uppgift i *Le droit d'auteur* 1928 s. 72 har det i art. 35 fastställda beloppet av två miljoner lire sedermera nedsatts till en miljon, enär de i art. 34 stadgade avgifterna inbragt väsentligt mindre än man tänkt sig.

efter auktors död rätten att vid domstol föra talan till skydd för le droit moral tillkomma i första hand hans efterlevande; men om dessa visa försumlighet, utövas berörda rätt av akademierna för vetenskap och konst, av universiteten samt av litterära och konstnärliga organisationer.

Argentina. I 1933 års argentinska lag, art. 83, meddelas detaljerade bestämmelser för beivrande av kränkning av le droit moral efter den allmänna skyddstidens utgång. Hos den nationella registreringsbyrån för intellektuell äganderätt kan göras anmälan om stympning eller annan förvanskning av ett litterärt, vetenskapligt eller konstnärligt verk, om felaktigheter vid översättning och liknande. Byrån tillsätter för fallets bedömande en jury som, då anmälan finnes ha skäl för sig, föranstaltar om rättelse.

Bernkonventionen. Frågan om författarens ideella rätt var föremål för behandling vid bernunionens konferens i Rom 1928, och i en ny artikel av den reviderade konventionen, art. 6 *bis*, infördes bestämmelser angående le droit à la paternité och le droit au respect. Även frågan om skydd för le droit moral efter auktors död var före vid konferensen, men i denna del kunde enighet ej vinnas.¹

Enligt bruxellesprogrammet skall till art. 6 *bis* fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

3. Unionsländerna förbinda sig att tillämpa le droit au respect med avseende å verk, som blivit allmän egendom, och särskilt i fråga om mästerverk, helgade genom allmän beundran, oavsett vilken tid de tillhöra och vilket deras hemland är (aux œuvres tombées dans le domaine public, et particulièrement aux chefs-d'œuvre consacrés par l'admiration générale, à quelque époque qu'ils appartiennent et quel que soit leur pays d'origine). Litterära, teatraliska, musikaliska, plastiska, kinematografiska eller andra bearbetningar av dessa verk äro tillåtna allenast under villkor att verken ej travesteras eller till sin andemening förvanskas (à condition de ne pas les travestir ou les fausser dans leur esprit) genom vanställande, stympande, ändringar, förkortningar eller tillägg av beskaffenhet att förändra deras natur samt synnerligen menligt inverka på deras skönhet och på auktors ideella rätt och hans anseende. Likväl tillåtas parodier, vilka framträda som sådana och icke kunna föranleda förväxling med originalet.

I motiven (s. 19 f.) anföres bland annat: Unionsländernas inre lagstiftning har att bestämma vilka organ skola tillvarataga auktors ifrågavarande rätt. Enligt vissa lagar tillkommer detta uteslutande arvingarna. Man möter emellertid ofta den uppfattningen att, i det allmännas intresse, befogenheten att härvidlag ingripa hellre bör tillerkännas kompetenta organisationer, exempelvis akademier. I konventionen torde emellertid någon regel i detta avseende ej böra fastställas. Olika uppfattning råder även beträffande frågan, huruvida le droit moral bör skyddas även efter skyddstidens utgång, sedan verket alltså blivit allmän egendom. I vissa länder har man den uppfattningen att verket då kan fritt utgivast även i förändrad form. Många

¹ Actes de Rome s. 173 ff.; Ræstad a. a. s. 112 ff.

anse åter att principen, att auktors personliga rätt bör skyddas även sedan skyddet i övrigt upphört, icke är av privaträttslig natur och att den alltså icke har sin plats i bernkonventionen. Enligt denna uppfattning föreligger här ett samhälleligt intresse.

Till 1935 års sakkunniga inkommo yttranden från olika intressentgrupper. Författar- och bokförläggarföreningarna, musikaliska akademien, föreningen Stim och fria konsternas akademi tillstyrkte i princip, bokförläggarföreningen dock med visst förbehåll, till vilket jag återkommer (s. 25).

Motion 1924. Författarföreningen har i sin förevarande skrift särskilt åberopat en vid 1924 års riksdag av Sigfrid Hansson i första kam-maren väckt motion (nr 11) samt ett av föreningen avgivet yttrande över motionen. Inledningsvis må erinras om att, på grund av ett egendomligt stadgande i 1877 års författarlag (24 §), hela vår äldre litteratur var skyddad under 50 år från 1877 och alltså blev fri först med 1927 års utgång. På den grund hyste man vid tiden för ifrågavarande motion särskilt stort intresse för den då snart fria klassiska litteraturens öde.

I motionen anfördes huvudsakligen följande. På grund av skyddstidens inskränkning till 30 år hade författarnas rätt beskuren och för detta borde de soulageras. Frågan kunde lösas så, att all den rätt till litterära och musikaliska verk, som enligt lagen bleve fri, överflyttades på staten och att staten av den inkomst, som härrörde ur denna rätt, lämnade understöd till författarna. Härigenom skulle vinnas att staten icke belastades med högre bidrag till författarna, vilket annars förr eller senare torde bliva nödvändigt, samt att effektiv kontroll kunde hållas över att den fria litteraturen icke gjordes till ett lättfånget byte för vilken som helst förläggare som endast i rent geschäftssyfte kastade ut mindervärdiga upplagor av fri litteratur. Den-na sista synpunkt vore kanske den viktigaste ur litterär, kulturell och nationell synpunkt. Den inkomst, som den föreslagna anordningen skulle med-föra, komme icke att bli ringa, då det här gällde även uppförande av dramatiska verk, film och radio. Inkomsten borde emellertid ej gå till ökande av författarstipendierna, vilket kunde föranleda uppkomsten av ett författar-proletariat; den borde i stället användas till en författarnas sjuk- och pensionsfond. Motionären yrkade förty, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande av förslag till lag om författarrättens övergång till staten efter den lagstadgade skyddstidens utgång, med skyldighet för staten att avsätta de vid författarrättens ekonomiska utnyttjande inflytande medel till en sjuk- och pensionsfond för svenska författare.

Första lagutskottet, som behandlade motionen, inhämtade över densamma yttrande av författarföreningen. I berörda yttrande anfördes bland annat följande: Genom den föreslagna ordningen bereddes skydd icke blott för författarens förmögenhetsrättsliga intressen utan ock för hans person-rättsliga krav på att hans alster icke finge av en oskicklig eller illvillig ut-givare offentliggöras i en form som författaren ej själv godkände. Visser-ligen kunde det antagas, att våra större och bättre förlag visade hänsyn för

de fria verken, så att dessa ej förvanskades eller förfuskades. Men dåliga förlag komme att med glädje störta sig över den fria litteraturen och försöka att göra pengar därav utan hänsyn till några litterära synpunkter. — Efter att hava redogjort för missbruk och förvanskningar, som skett beträffande skyddade verk, anförde föreningen vidare: Därest man antog, att vår klassiska litteratur finge ett kraftigt uppsving 1928 och de närmast följande åren, vilket vore högst sannolikt, samt beräknade det framtida värdet av skönlitteratur såsom Strindbergs, Frödings, Selma Lagerlöfs, Karlfeldts med fleres verk ävensom av svensk dramatik, av filmning och radiering, kunde det utan överdrift påstås, att staten genom övertagande av den fria litteraturen skulle kunna till föreningen överlämna i medeltal årligen 20 000 kronor. Och räknade man värdet av annan litteratur, som bleve fri i en framtid, kunde siffran troligen fördubblas. Föreningen förklarade sig instämma i motionärens hemställan.

Beträffande det praktiska ordnandet av statens övertagande av den fria litteraturen framställde föreningen följande förslag. Staten skulle övertaga all fri litteratur. För att bevaka detta intresse skulle tillsättas en nämnd på tre personer, av vilka staten, författarföreningen och bokförläggarföreningen utsåge en var. Vilken som helst hade efter ansökan till nämnden rätt att, för så vitt nämnden funne det lämpligt och sedan sökandens litterära och ekonomiska kvalifikationer prövats, utgiva eller uppföra litterära verk under viss tid. Intet hinder funnes för att flera förläggare samtidigt utgäve samma verk. För rättens beviljande erlades till nämnden en viss procent av bokpriset för varje exemplar och av bruttointkomsten för dramatisk föreställning. Efter avdrag av nämndens kostnader överlämnades behållningen till en författarnas pensionsfond, som förvaltades av föreningen under revision av staten.

Även Svenska bokförläggareföreningen avgav yttrande till lagutskottet. Föreningen anförde däri huvudsakligen följande: Förslaget att författarrätten efter skyddstidens utgång skulle övergå till staten, innebure i verkligheten en återgång till den »eviga» auktorsrätten. Någon fördel ur kulturell synpunkt stode ej att vinna genom åtgärden. Självfallet måste boken fördyras därigenom att honorar alltid skulle utgå. I genomsnitt torde författarhonorar kunna räknas till en sjättedel av bokhandelspriset. Honoraret spelade redan vid dagens arbeten en stor roll. Och med hänsyn till att 30 år efter författarens död allenast ett mycket ringa antal författares arbeten ägde tillräcklig livskraft för att utkomma i nya upplagor samt att i varje fall läsekretsen bleve mycket begränsad och att därför också i högre grad än eljest avsättningen bleve beroende på priset, komme frågan om honorar eller icke honorar att spela en mycket avsevärd roll vid avsättningen för dylika äldre arbeten. Efter monopolrättens tillkomst skulle arbeten som, även om de ej kunde nå någon större publik, dock vore av den största betydelse ur kulturell synpunkt, helt förhindras att utkomma i nya upplagor. För att klassiska arbeten sålunda skulle föreligga i bokhandeln, kunde helt säkert stundom erfordras, att staten själv infordrade anbud och även esom-

oftast helt efterskänkte honorarskyldighet. Därvid komme man in på ett område, som måhända skulle bliva rätt svårt att disponera och i varje fall av synnerligen grannlaga natur, helst prövningen av inkomna honoraranbud eller av frågan, om honorar skulle utgå eller icke, lätteligen kunde få en smak av censur, där den censurerandes subjektiva uppfattning om angelägenheten av arbetets förnyade utgivande kunde spela en viss roll. — Motionären hade med sitt förslag avsett bland annat, att effektiv kontroll skulle hållas över att den fria litteraturen ej ginge ut i mindervärdiga upplagor. Detta syftemål syntes beaktansvärt. Men en lika effektiv kontroll över vår nationallitteratur kunde påtagligen skapas på enklare sätt. Enbart den kritik, som skulle uppstå, samt allmänhetens opinion vid försök till misshandling av ett nationalverk torde vara tillräckligt skydd.

Första lagutskottet anförde (i utlåtande nr 36) bland annat: Det vore av synnerlig vikt att frågan om åtgärder till förbättrande av författarnas bekymmersamma ställning upptoges till allvarlig prövning. Därvid borde närmast undersökas, huruvida genom förändrade bestämmelser rörande författarrätten ökat stöd kunde beredas den andliga produktionen och dess målsmän. Om staten i kulturens intresse gjorde anspråk på en del av de värden som det, då en stor del av den klassiska litteraturen med år 1928 bleve fri, stode envar fritt att ekonomiskt tillgodogöra sig, låge däri icke någon kränkning av enskild rätt. Författarnas och deras rättsinnehavares rätt hade definitivt upphört, och andra rättsägare funnes icke. Utskottet kunde emellertid icke förbise att, även om åtskilligt talade för motionärens förslag, dess praktiska genomförande mötte betydande svårigheter. Utredning vore härutinnan erforderlig. — Efter att hava angivit vissa riktlinjer för en sådan utredning yttrade utskottet vidare, att en närmare undersökning borde ägnas även möjligheterna att öka det till författarna utgående statsanslaget. Vid utredningen borde även upptagas frågan om lagstiftningsåtgärder till förhindrande av att den fria litteraturen utgaves i förvanskad form. Att sådana bestämmelser saknades syntes utskottet vara en brist. Därest utredningen ledde till att författarrätten ansåges böra efter skyddstidens utgång övergå på staten, syntes härigenom även frågan om rättsskyddet i det väsentliga vara löst. Även om denna utväg icke anlätades, torde emellertid möjligheter finnas att bereda rättsskydd åt den fria litteraturen. Sålunda vore det tänkbart, att åt någon av statens myndigheter eller lämplig enskild organisation uppdroges rätt och skyldighet att övervaka utgivningen av den fria litteraturen och beivra missbruk därav.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning, huruvida genom ändrad lagstiftning rörande författarrätten eller annorledes medel lämpligen kunde beredas till understöd åt sjuka eller ålderstigna författare av utmärkt förtjänst, ävensom huruvida skydd kunde beredas åt sådan litteratur, till vilken rättsägare ej funnes, mot åtgärder som omförmäldes i 26 § författarlagen (oauktorisera- de ändringar).

Motionen och utlåtandet mötte starkt motstånd i riksdagen. Under dis-

kussionen gjordes i synnerhet följande synpunkter gällande: Den föreslagna ordningen med en skatt eller accis å fria verk måste med nödvändighet medföra en avsevärd fördyring av den klassiska litteraturen. Vidare kunde det befaras, att ett visst tvång komme att vila över den andliga kulturen där-
est staten bleve dess förmyndare. De nya arbetsuppgifterna kunde nödvändiggöra någon eller några nya tjänster eller möjligen ett litet ämbetsverk; sedan kostnaden härför bestritts av inkommande medel, bleve kanske ej så mycket över åt författarna. Principiellt kunde invändas, att med det nya systemet inkomsten av en avliden författares verk kunde tillföras senare författare vilka förfäktade åsikter, rakt motsatta den avlidnes. — Utskottets hemställan samt motionen avslogos.

Norskt förslag 1925. I sitt nämnda yttrande till utskottet hade författarföreningen hänvisat till vissa bestämmelser i det norska kommittéförslag av 1925, som ligger till grund för 1930 års lov om åndsverk. De föreslagna bestämmelserna — vilka ej upptagits i lagen — inneburo, att efter skyddstidens slut auktorsrätten skulle övergå till staten (§ 14) samt att inkomsten av denna auktorsrätt skulle ingå till en fond för främjande av den andliga produktionen och beredande av understöd åt författare och konstnärer samt deras efterlevande (§ 31).

I de av kommitténs ordförande professor Ragnar Knoph författade motiven anfördes härutinnan bland annat följande (s. 51, 73 ff.). Vad man här föreslagit vore en nyskapelse på författarrättens område; men ehuru man ännu icke kunde hänvisa till en motsvarande ordning i något annat land, hade kommittén det intrycket, att en sådan reform naturligt framvuxit ur de tio sista årens diskussioner och reformsträvanden i alla länder. Det nuvarande systemet vore till skada för auktors icke blott ekonomiska utan även ideella intressen. Ett fritt verk kunde av vem som helst offentliggöras i stympad eller förvanskad form. En roman förvanskades för att ombildas till film eller bearbetades för att motsvara tidens smak eller passa för användning i skolor. Mot sådana faror hade en författare, i kraft av det djupaste i auktorsrätten, krav på att skyddas av rättsordningen, och detta överensstämde helt med samhällets allmänna kulturintressen. Under den senaste tiden hade författares och konstnärers ekonomiska ställning oavbrutet försämrats. Särskilt med hänsyn därtill hade dessa enats om kravet att de fria verken framdeles skulle ekonomiskt utnyttjas till förmån för det samlade andliga livet. När kravet gjordes gällande på detta sätt och i en form som avsåge att låta auktorsrätten komma alla andliga producenter till godo, vore det en djup rätts- och rättfärdighetstanke som sålunda sökte erkännande i norsk lagstiftning. Den enskilde författarens och konstnärens solidaritet med sina kolleger och hans avhängighet av den andliga miljö, som omgäve honom, vore i våra dagar erkänd av alla. Han stode ideellt i skuld till alla de andra, och det vore därför rimligt att han avbetalade denna skuld genom att låta utbytet av sina verk efter skyddstidens utgång kom-

ma gemensamheten till godo.¹ Genom den föreslagna ordningen vunnas först och främst den fördelen att auktors eftermäle icke skadades genom hans verks utgivande i förvanskad eller ovärdigt skick. Då staten innehade auktorsrätten, och den bästa sakkunskap stode till dess tjänst, hade man garanti för att de litterära och konstnärliga verken bleve pietetsfullt behandlade. Staten borde förvalta dessa rättigheter icke blott med tanke på det ekonomiska utbytet, utan särskilt med hänsyn till att samfundets allmänna kulturintressen icke bleve lidande. Om dessa intressen så krävde, måste det offentliga medgiva ett verks offentliggörande utan avgift. — Mot förslaget kunde med en viss rätt invändas, att staten därigenom finge en farlig makt över nationens andliga skatter, en makt som lätt kunde missbrukas i censursyfte. Emellertid skulle statens bestämmanderätt handhåvas av institutioner, där landets bästa sakkunskap vore samlad. Vidare vore faran ej överhängande, då verken i fråga varit tillgängliga för allmänheten under minst 50 år. Och slutligen kunde nog en regering, som ville öva censur och hade makt att genomföra den, alltid finna utvägar därtill, oavsett om staten vore författarrättens innehavare eller icke.

Kommittén — som föreslog, att även auktorsrätten till utländsk fri litteratur skulle övergå till den norska staten — anförde därutinnan (s. 84 f.), att en sådan ordning visserligen vid första påseendet kunde synas onaturlig och oberättigad; den vore emellertid en praktisk nödvändighet, enär eljest utländsk klassisk litteratur skulle vara i konkurrenshänseende gynnsammare ställd än den norska.

Slutligen må anmärkas att enligt kommitténs förslag den allmänna regeln om lagens återverkande kraft icke skulle tillämpas på denna punkt. Under det att lagen i övrigt skulle gälla även beträffande verk, som vore äldre än lagen, föreslogs att bestämmelsen om upphovsmannarättens övergång till staten icke skulle tillämpas i fråga om verk som enligt dittills gällande rätt blivit fria före den nya lagens ikraftträdande (§ 34). Detta undantag motiverades med att det för många, kanske de flesta, kunde te sig som ett högst extraordinärt steg att under statens ensamrätt lägga alla tidens och alla länders litterära och konstnärliga verk, de klassiska verk vilka man vant sig att betrakta som mänsklighetens gemensamma egendom, som en var fritt kunde offentliggöra (s. 86).

I huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag avläts 1927 proposition till stortinget (nr 19). I en till vederbörande utskott avlämnad promemoria (refererad i nedannämnda, år 1930 till stortinget avlätna proposition nr 22 s. 25) redogjorde kommitténs ordförande för de grundprinciper, kommittén tänkt sig böra gälla beträffande organisation och förvaltning av omförmälda fond. Fondens styrelse skulle, förutom av representanter för staten, bestå av män, valda »av åndslivet selv», och vara så sammansatt att fondens ledning icke bleve avhängig av de växlande regeringarna. För att utestänga varje möjlighet till censur borde det bestämmas, att då något av

¹ Jfr Eberstein, Reformen och reformkrav i finsk och norsk auktorsrätt (Tidsskrift för Retsvidenskap 1927) s. 384.

fondens verk under viss tid icke varit offentligen tillgängligt, envar kunde mot viss avgift fordra att honom skulle meddelas tillstånd till utgivande därav. — Ifrågavarande proposition av 1927 blev emellertid icke bifallen.

År 1930 framlades för stortinget ny proposition (nr 22). Förslaget om auktorsrättens övergång till staten hade nu fått falla. I stället hade (i § 17) införts det — sedermera i lagen, § 17, upptagna — stadgandet, att det skulle vara även efter den 50-åriga skyddstidens utgång förbjudet att offentliggöra åndsverker i förändrat skick, därest det med hänsyn till verkets betydelse och ändringarnas art kunde befaras att allmänna kulturintressen skadades därav; vederbörande departement skulle öva tillsyn i detta avseende.

Härutinnan anfördes i propositionen (s. 26): Det vore av otvivelaktigt värde för samfundet, kulturellt och ekonomiskt, att den andliga verksamhetens alster efter viss tid gratis stode till allmänhetens disposition. I praktiskt sett alla länder uppfattades denna frihet som det naturliga motstycket till huvudregeln om auktors obetingade ensamrätt till sitt verk och som ett uttryck för att även denna rätt måste finna sig i att begränsas och beskäras med hänsyn till samfundets krav. Möjligheten att allmänheten skulle lida skada såväl ekonomiskt, genom prisstegring, som ideellt genom fondens förmyndarverksamhet, kunde icke avvisas. En så radikal förändring som den av kommittén föreslagna borde ej genomföras med mindre dess berättigande vore alldeles påtagligt; och så vore icke förhållandet. — Det skydd, som den av kommittén föreslagna anordningen medförde, borde emellertid bevaras, om än i en annan form (s. 21). Samfundet borde tryggas mot den kulturförlust som låge däri att betydande åndsverker förvanskades eller förringades. Det allmänna intresset i att mänsklighetens andliga kapital förbleve oförfalskat och skyddat mot vandalisering vore härvidlag den ledande synpunkten, under det att hänsynen till författaren och hans renommé komme att, efter den allmänna skyddstidens utgång, träda i bakgrunden.

Franska förslag. År 1927 framlade franska regeringen ett förslag till lag angående inrättande av en nationalkassa för litteratur, konst och vetenskap samt upptagande, för denna kassas räkning, av avgifter för utnyttjande av fria litterära och konstnärliga verk. Sedan den lagstadgade skyddstiden utgått med femtionde året efter auktors död, skulle offentliggörandet av de fria verken stå öppet för alla, under villkor att den, som önskade utgiva eller uppföra verket, betalade en avgift beräknad efter bruttoinkomsten. Denna avgift skulle under perioden 50—100 år efter auktors död utgå med 6 procent. Av de influtna avgifternas nettobelopp skulle 33 procent tillfalla auktors arvingar, denna arvingarnas rätt skulle emellertid upphöra 100 år efter auktors död, från vilken tidpunkt avgift skulle utgå med 3 procent. Avgift skulle erläggas även för publikationer som infördes från utlandet. Från avgiftsplikt vore undantagna före 1793 publicerade verk.¹

¹ Se angående detta förslag Vilbois a. a. s. 200 ff.; 507 ff.

I förutnämnda franska regeringsförslag av 1936¹ stadgas i det avseende som nu är i fråga (art. 20), att efter auktors död utövningen av le droit moral skall, utan tidsbegränsning, tillkomma testamentsexekutor eller annan som auktor därtill förordnat. Har dylikt förordnande ej meddelats, skall utövningen av le droit moral, utan tidsbegränsning, tillkomma ministern för den nationella uppfostran och de sköna konsterna, auktors efterlevande, av regeringen erkända författar- och konstnärsföreningar ävensom alla andra fysiska eller juridiska personer, som av domstolen finnas äga ett intresse i förevarande rätts utövning.

Vinding Kruses förslag. I detta förslag (1936) har, i viss anslutning till det norska förslaget, upptagits en bestämmelse av innehåll, att efter den allmänna skyddstidens slut envar äger fritt offentliggöra eller utnyttja ett litterärt eller konstnärligt verk mot erläggande av viss avgift till en fond som enligt förslaget skall upprättas för främjande av den andliga produktionen (§§ 22, 23). I motiven framhålls att man här velat fastslå en viss efterverkan av den andliga äganderätten efter 50-årsfristens utgång. Då man avstår från tanken att låta denna äganderätt gälla längre än 50 år efter auktors död, försätter man medvetet den andliga produktionens män i ett sämre läge än ägaren av materiella ting. Detta är till stor del beroende därpå att den andliga äganderätten, ju längre tid som förflutit efter auktors död, blir allt mer vanskelig att administrera, i det att arvingarnas antal blir större och förbindelsen mellan dem lösare; den praktiska förmedlingen av den andliga äganderätten blir därigenom allt mer besvärlig. Detta förhållande talar i hög grad för att låta auktorsrätten som en egentlig äganderätt upphöra efter viss tid, men därav följer naturligtvis ej, att man bör låta den andliga äganderätten fullständigt upphöra vid denna tidpunkt så att verken därefter skulle kunna gratis utnyttjas av envar. Tvärtom tala alla rättfärdighetssyn för att verken fortfarande betraktas såsom tillhörande författar- och konstnärståndet i det hänseendet, att utnyttjandet av verken får ske endast mot erläggande av en avgift till nämnda stånd (s. 33).

Den sakkunnige.

Att litteraturens och konstens klassiska verk bjudas allmänheten i en värdig form måste anses vara ett nationellt och kulturellt intresse av stor vikt. Betänkliga missbruk i detta hänseende ha även hos oss framträtt i det att verk av framstående författare och konstnärer, svenska och utländska, äldre och yngre, stympats eller annorledes förvanskats. Föreningen Stim har i yttrande till 1935 års sakkunniga härutinnan anfört, att ett mycket stort antal fall förekommit i vårt land då, av ren vinningslystnad och spekulation i smakfördärv, såväl skyddade som fria musikverk i sådana bearbetningar, som kommit allmän förargelse åstad, utgivits i tryck, mekaniskt mångfaldigats eller importerats för försäljning och offentligen framförts. Så-

¹ Förslagets text finns intagen hos Escarra, Rault, Hepp, La doctrine française du droit d'auteur, Étude critique à propos de projets récents sur le droit d'auteur et le contrat d'édition (1937) s. 193 ff. Se även uppsats i Le droit d'auteur 1936 s. 112 ff.

som exempel nämner föreningen jazzparafraser av Chopins sorgmarsch samt av pilgrimskören ur Wagners Tannhäuser med flera klassiska kompositioner. Författarföreningen har i sin omförmälda skrivelse till 1924 års lagutskott anfört ett flertal exempel på förvanskningar av litterära verk.¹

Författarföreningen har nu hemställt att, till förebyggande av dylika missbruk, auktorsrätten skall efter den allmänna skyddstidens utgång övergå till staten; genom en sådan anordning skulle rättens ideella sida komma att för all framtid tillvaratagas på det mest betryggande sätt.

Då det gäller att undersöka, huruvida det sålunda föreslagna systemet lämpligen bör införlivas med vår lagstiftning, må först framhållas, att det samma onekligen innebär en återgång till den »eviga» auktorsrätten. Skillnaden är blott att den till tiden oinskränkta författarrätten, som före 1877 års lag var regel i vårt land, tillhörde författaren eller hans arvingar, varemot den enligt förslaget skulle från en viss tidpunkt tillkomma staten.

Vid övervägande av frågan huruvida en sådan återgång är riktig eller lämplig, må framhållas, att det för samtliga europeiska auktorsrättslagar — utom den portugisiska av 1927 — är gemensamt att skyddet upphör en viss, längre eller kortare, tid efter auktors död. Grunden till denna tidsbegränsning har man sökt däruti, att den skapande personligheten icke är en isolerad individ utan medlem i ett kultursamhälle och att samhället har ett starkt intresse i att nyskapelser på det andliga området, vilka äro av betydelse för kulturens utveckling, icke för alltid undandragas allmänhetens fria disposition. Man har ock gjort gällande, att då auktor icke skapar uteslutande av egen kraft och begåvning, utan tillgodogör sig, i större eller mindre utsträckning, kulturgemenskapens samlade förråd av tankar och former, det är billigt att alstren av hans verksamhet efter viss tid ställas till gemenskapens förfogande.

Huruvida den ifrågavarande litteraturen fördyras genom ett system, sådant som det nu föreslagna, har varit föremål för olika meningar. I 1914 års betänkande yttrade de sakkunniga, att våra äldre klassiska författares verk — vid den tiden ännu skyddade — utginge i särdeles prisbilliga upplagor; och då under år 1913 Tegnér's samlade dikter utgivits i en upplaga, som kostade 2 kronor, samt romaner av Herman Bjursten, August Blanche och Marie Sophie Schwartz utkommit som »25-öresböcker», syntes teorien om auktorsskyddet såsom fördyrande vår klassiska skönlitteratur näppeligen kunna vidare upprätthållas (s. 132). Härom anförde bokförläggarföreningen i sin nämnda skrift till 1924 års lagutskott att den förläggare, som genom avtal en gång för alla förvärvat författarrätten till ett verk, sökte snarast möjligt avskriva det till författaren eller hans arvingar utbetalade honoraret; på så sätt hade det lyckats för vissa förlag att vid kalkylering av senare upplagor icke behöva inräkna honorarkostnaden, något som kunde förklara så prisbilliga upplagor som den nämnda Tegnérupplagan. Men uppenbarligen måste man, åtminstone för det stora flertalet klassiker, räkna med en prisförhöjning, därest staten tillgodogjorde sig honorar.

Det vill synas som om detta från sakkunnigt håll gjorda uttalande bör till-

¹ Jfr Vilbois a. a. s. 401 ff.

erkännas vitsord. Då man alltså får antaga, att författarrättens övergång till staten skulle medföra ett fördyrande av den klassiska litteraturen, torde detta vara en så allvarlig olägenhet, att redan på grund därav tanken på det föreslagna systemets införande i vår rätt bör avvisas.

Det har sagts, att den ifrågasatta anordningen kan medföra risk för någon art av censur från statsmaktens sida. Eberstein yttrar i detta avseende, att därest man lägger avgörandet, om och på vilka villkor ett verk skall få reproduceras, i statens händer, är det ingalunda uteslutet, att denna makt missbrukas och att man kommer tillbaka till förhållanden, som påminna om det lyckligen övervunna censurväsendet.¹

Även om man anser att dessa farhågor äro i någon mån överdrivna och att en bestämmelse, sådan som den av norska kommitténs ordförande härutinnan föreslagna, är ägnad att förebygga missbruk i angivna hänseende, torde något berättigande dock böra tillerkännas den i riksdagen uttalade meningen, att ett visst tvång komme att vila över den andliga kulturen, därast staten bleve dess förmyndare.

Ej heller kan man bortse från den från olika håll framförda uppfattningen att, efter avdrag av de förmodligen rätt avsevärda kostnaderna för den nya anordningen, några mer avsevärda belopp förhända ej skulle återstå för utdelning till författarna.

Vid den ifrågavarande grundsatsens utgestaltung i lag möta åtskilliga svårösta frågor. Jag vill här endast — under hänvisning till 1925 års norska och 1927 års franska förslag — erinra om två vanskliga problem. Det ena är huruvida och i vad mån den inhemska lagstiftningen i denna del bör avse även utländska verk. Det andra är spörsmålet huruvida lagen även i detta avseende bör tillägga sig återverkande kraft, d. v. s. tillämpas jämväl med avseende på den äldre och äldsta klassiska litteraturen, eller om tilläventyrs från dess tillämpning böra undantagas verk, som blivit fria före lagens ikraftträdande (så det norska förslaget) eller som utgivits före en viss tidpunkt (så 1927 års franska förslag).

Hittills är det endast Italien som upptagit le domaine d'État, och av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att denna grundsats där genomförts endast i begränsad omfattning. I Norge, Frankrike och vissa andra länder framkomna förslag i samma riktning ha icke föranlett någon lagstiftning. Då systemet sålunda är så gott som oprövat, synes redan denna omständighet starkt tala emot att detsamma nu skulle införas i svensk rätt.

Med den av författarföreningen föreslagna anordningen har emellertid även och kanske huvudsakligen åsyftats, att därigenom den ideella sidan av författarrätten skulle tillgodoses jämväl efter den allmänna skyddstidens utgång. Även enligt min mening är ett sålunda utsträckt skydd påkallat, men detta torde kunna åvägbringas på annat sätt.

På nu anförda skäl och då riksdagen så sent som år 1924 bestämt uttalat sig mot auktorsrättens övergång till staten, anser jag mig böra avstyrka detta systems införande i vår rätt.

¹ Eberstein, Immateriellt rättsskydd (1927) s. 36 f.

Det måste antagas, att en ordning, enligt vilken auktorsrätten med avseende å de fria verken överginge till staten, skulle innebära garanti mot missbruk i förevarande hänseende. Därest emellertid detta system ur andra synpunkter funnits vara av beskaffenhet att icke böra upptagas, har man att undersöka, huruvida ifrågavarande syfte kan nås på andra vägar.

En kontroll i detta avseende kan tänkas ordnad på olika sätt. Av den ovan lämnade redogörelsen för utländsk rätt framgår, att denna uppgift i vissa länder hänskjutits till offentlig myndighet, men på andra håll uppdragits åt akademier eller liknande korporationer.

Att hos oss överlämna tillsynen åt någon offentlig myndighet, för vars egentliga arbetsuppgifter denna angelägenhet bleve tämligen främmande, lär vara desto mindre påkallat som vårt land ju äger för ändamålet så väl lämpade institutioner som *svenska akademien*, *musikaliska akademien* och *akademien för de fria konsterna*. Åt dessa tre vart på sitt område sakkunniga samfund torde alltså ifrågavarande kontrollrätt böra överlämnas.

För att ett verk skall under auktors livstid och den stadgade perioden efter hans död vara föremål för skydd i ekonomiskt och personrättsligt avseende erfordras icke att det äger något litterärt eller konstnärligt värde; tillräckligt är, att verket besitter det minimum av originalitet som är betingelsen för att det över huvud blir hänförligt under auktorsrätten. I vissa av de länder, som infört bestämmelser med syfte att även efter den allmänna skyddstidens utgång förebygga förvanskning av litterära och konstnärliga verk, har emellertid dessa bestämmelsers giltighetsområde inskränkts därhän, att de endast avse verk av en viss betydenhet. På sätt av redogörelsen härövan framgår, gäller enligt norsk lag det ifrågavarande ändringsförbudet, därest det med hänsyn till verkets betydelse och ändringarnas art kan befaras, att allmänna kulturintressen skadas av ändringarnas vidtagande. Enligt tjeckoslovakisk lag få verk, som hava en allmän betydelse för konsten eller för folkets bildning och uppbyggelse, efter auktors död icke ändras eller bearbetas så, att detta uppenbarligen nedsätter deras anseende eller värde. Enligt ovan angivna förslag till ny lydelse av bernkonventionens hithörande bestämmelser skulle le droit au respect tillämpas med avseende å verk, som blivit allmän egendom, och särskilt i fråga om mästerverk, helgade genom allmän beundran. — En sådan begränsning av regelns tillämplighet, som stipulerats i nyssnämnda två lagar, synes vara av förhållandena påkallad; att igångsätta ifrågavarande kontrollapparat för ett verk, vars betydelse för samhällets kulturella syften är ringa eller ingen, torde icke böra ifrågakomma.

Under den allmänna skyddstiden är varje ändring av någon betydenhet beroende av författarens tillstånd. Att även efter denna tids slut genomföra ändringsförbudet med sådan stränghet skulle emellertid vara att skjuta över målet. Då det gäller äldre litteratur, torde mången gång förkortning eller bearbetning, verkställd med omdöme och takt, vara icke blott försvarlig utan även ägnad att för nutida publik underlätta studiet av dessa äldre verk.

En sådan uppfattning har kommit till uttryck i de nyssnämnda norska och tjeckoslovakiska stadgandena.

Med hänsyn till vad sålunda anförts torde ifrågavarande stadgande i vår lag böra avfattas i huvudsaklig överensstämmelse med det motsvarande norska.

Beträffande sättet för utövningen av de tre akademiernas kontrollrätt, synes valet böra stå mellan två olika anordningar, vardera med förebild i utländsk lagstiftning; för korthetens skull kallar jag dem härnedan det norska och det tjeckoslovakiska systemet. I den *norska* lagen, §§ 14 och 17, stadgas uttryckligen, att vederbörande departement kan till skydd för upphovsmannarätten föra den talan om ansvar och förstörande av olagliga exemplar, som eljest tillkommer upphovsmannen. I sin förutnämnda skrift till 1935 års sakkunniga anförde *musikaliska akademien*, beträffande den i bruxellesprogrammets art. 6 *bis* tredje stycket intagna regeln om tillämpande av *le droit au respect* med avseende å verk som blivit allmän egendom, att ett stadgande i ämnet för Sveriges del kunde tänkas gå ut på att en sådan profanering kriminaliserades; åtal borde emellertid ej få anställas annat än efter angivelse av *musikaliska akademien*, såvitt anginge musikverk, och åtalets utförande borde uppdragas åt särskild åklagare, som Konungens befallningshavande förordnade på framställning av akademien. Därest det norska systemet anses böra upptagas, synes den i akademiens skrift föreslagna ordningen vara den naturliga. Visserligen får enligt vår auktorsrättsliga lagstiftning kränkning av auktorsrätt — med undantag av förvillande signering, varom förmåles i 8 a, 19 och 21 §§ konstnärslagen — åtalas endast av målsägande, men liksom vid olovlig signering gäller det i nu föreliggande fall huvudsakligen att skydda ett allmänt intresse. Vid sådant förhållande bör, då vederbörande akademi finner åtal böra äga rum, detta utföras av åklagarmyndighet i överensstämmelse med vad i nyssnämnda skrift föreslagits. Enligt den *tjeckoslovakiska* lagen åter har i dylika fall den korporation, som vårdar av ifrågavarande intressen tillkommer, att vid domstol föra civil talan om meddelande av förbud mot missbruk.

Det norska systemet överensstämmer bäst med vår nuvarande lagstiftning. Till förmån för det tjeckoslovakiska kan emellertid anföras, att för den, som ämnar utgiva eller annorledes offentliggöra ett verk, det mången gång kan vara vanskligt att bedöma i vad mån ändringar, som han vill vidtaga, gå utöver gränsen för det tillåtna; med hänsyn därtill förtjänar måhända denna ordning företräde.¹

Därest man väljer det tjeckoslovakiska systemet bli tämligen genomgripande lagändringar erforderliga. Vid utredning angående dessa torde böra tagas under övervägande jämväl det i 1929 års betänkande (s. 51) berörda spörsmålet om införande, enligt tyskt och engelskt mönster, av bestämmel-

¹ En bestämmelse i sådan riktning finnes i det av patentlagstiftningskommittén med betänkande 1922 överlämnade förslaget till lag om rätt till tidnings eller tidskrifts titel 1 §. Se ock det å s. 29 i samma betänkande avtryckta förslaget. I utländsk rätt jfr exempelvis de utförliga bestämmelserna i 1936 års österrikiska lag §§ 81 ff.

ser som möjliggöra att, redan före slutligt utslag, meddela förbud mot förfarande som synes rättsstridigt (einstweilige Verfügung, injunction).

I sin ovan omförmälda skrift till 1935 års sakkunniga har bokförläggarföreningen — beträffande nyssnämnda i bruxellesprogrammet art. 6 bis tredje stycket föreslagna regel — anfört bland annat följande. Principen att erkända mästerverk borde, även sedan den allmänna skyddstiden upphört, skyddas mot förvanskning av deras andemening, vore riktig. Huruvida önskade ändringar av ett sådant verk innefattade sådan förvanskning, kunde emellertid vara föremål för olika meningar; och från förlagssynpunkt vore det ett intresse att tvist därom kunde i en eller annan form *på förhand* slitas. Då fråga vore om förnyat utgivande av ett dylikt verk, torde ofta den ekonomiska förutsättningen härför vara att vissa ändringar, särskilt förkortningar, finge vidtagas. Såsom villkor för ifrågavarande skyddsinförande borde därför övervägas lämpligheten av att en särskild myndighet eller nämnd utsåges, till vilken förläggaren kunde på förhand vända sig för sakens prövning ur synpunkten av le droit moral. Samma önskemål anmälde sig inför det offentliga uppförandet eller utförandet av äldre verk och även i fråga om deras överförande till film.

Vad föreningen sålunda anfört är värt synnerligt beaktande. Huruvida och på vilket sätt en dylik instans bör anordnas är emellertid tveksamt, särskilt med hänsyn till att en sådan förprövning kan förväntas bli ganska tidsödande. Lämpligast vore uppenbarligen att de tre akademierna åtog sig även denna prövning.

Auktors arvingar och le droit moral. Därest även efter den allmänna skyddstidens utgång le droit moral blir föremål för skydd, kommer skyddstiden, vad le droit moral angår, att bestå av tre perioder, nämligen *dels* auktors livstid, *dels* den postuma delen av den allmänna skyddstiden, hos oss för närvarande 30 år, *dels* ock tiden därefter. I det föregående har nämnts att, enligt det stora flertalet utländska författningar liksom enligt svensk rätt, vid auktors död hans efterlevande inträda i hans rätt, även vad angår le droit moral; överensstämmande regler gälla alltså för den första och den andra skyddsperioden. Enligt vissa nyare lagar är förhållandet ett annat. Danmark står i en klass för sig i det att under skyddstidens postuma del vården av le droit moral helt tillkommer det allmänna; arvingarna äga endast befatta sig med den ekonomiska sidan av auktorsrätten. I Norge och några andra länder gäller, att dödsbodelägarerna visserligen i första hand äga tillvarataga le droit moral, men att det allmänna förbehållits tillsynen över det sätt varpå de utöva denna befogenhet; vid försummelse från deras sida kan det allmänna ingripa och åstadkomma rättelse.¹

Tvivelutan tala vissa skäl för anordnande av en dylik kontroll över dödsbodelägarnas handhavande av le droit moral. Mången gång torde nödig pietet eller erforderliga insikter icke kunna hos dem påräknas. Å andra sidan är frågan, huruvida ett inskridande från det allmänna här bör äga

Knoph a. a. s. 157 ff.; Michaélidès-Nouaros a. a. s. 318 ff.

rum, av ömtålig beskaffenhet. Ämnet synes böra upptagas till allsidig granskning vid en blivande utredning. Därest bestämmelser i nu antydda riktning anses böra komma till stånd, torde de lämpligen kunna utformas i enlighet med de grunder, som ovan angivits beträffande skyddet för le droit moral efter den allmänna skyddstidens utgång.

2. Bibliotekslån.

Författarföreningen 1934. I en den 18 september 1934 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ingiven skrift anhöll Sveriges författareförening om vidtagande av sådana åtgärder, att rätten till fria hemlån från bibliotek, understödda av stat och kommun, ävensom från i förvärvssyfte bedrivna enskilda lånbibliotek måtte upphävas och en licensavgift av 2 kronor för år införas för sådana lån.

Till stöd för sin framställning åberopade föreningen en vid dess skrivelse fogad, av särskilda kommitterade inom föreningen gjord utredning i ämnet.¹ Kommitterade anförde bland annat: Ett stort antal svenska författare levde under bekymmer och osäkerhet. Om åtskilliga, vilka vore för vår kultur synnerligen värdefulla, kunde sägas, att de levde på existensminimum och kanske icke skulle leva alls, om ej mecenater eller vissa understödsfonder funnes. Författarnas levnadsstandard borde höjas efter möjlighet och rimlighet. Här förelåge i grunden en rättsfråga. En författare hade rätt att ur sitt skapade verk utfå den valuta, detta materiellt kunde ge. Härvid funnes för författarna en inkomstkälla, ur vilken de rimligen borde få i blygsam skala ösa, nämligen hemlånen från de subventionerade allmänna biblioteken. Det vore mången gång fallet, att en bok av hög kvalitet likväl saknade betingelser att nå vare sig den bredare eller den mera köpstarka publiken. Då biblioteken dock ansåge sig böra inköpa arbetet, bleve förlagets utgifter kanske täckta, men författarens honorar stode säkerligen icke i proportion till den spridning, arbetet nått genom den obetydliga, men för bibliotekens behov tillräckliga upplaga, vars samtliga exemplar lästes av ett stort antal intresserade. Frågan om avgift till författarna för bibliotekens hemlån hade blivit brännande i och med bibliotekens ofantliga expansion under senare år. Författaren erhöle praktiskt taget ingenting, då hans bok utlånades. Därest boken kostade exempelvis 5 kronor, erhöle han från förlaget 10 procent (50 öre) eller allra högst 20 procent (1 krona) för det sålda exemplaret. Enligt bibliotekens statistik kunde detta exemplar utlånas, eventuellt hemlånas, cirka 100 eller, därest en andra inbindning skedde, 150—200

¹ Författarna och bibliotekens hemlån, utredning och förslag utarbetade enligt uppdrag av Sveriges författareförening under redaktion av Marika Stiernstedt (1934). Ett referat av utredningens innehåll jämte avtryck av kommitterades förslag finnes i bibliotekslånesakkunnigas betänkande av 1935 s. 7 ff.

gångar. För varje gång boken utlånades, kunde författarens profit sålunda, därest han fått 10 procent för boken, beräknas motsvara $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ öre.

Kommitterade föreslog, att en licensavgift av 2 kronor för år skulle införas. Vissa undantag från licenstvånget borde emellertid gälla. Av det för varje år influtna beloppet skulle, sedan administrationskostnader avdragits, 15 procent överföras till en pensions-, stipendie- och understödsfond för de på biblioteken representerade svenska författarna. Återstoden skulle — enligt angivna grunder — fördelas mellan de svenska författare, vilkas böcker under året inköpts för biblioteken.

Betänkande 1935. I enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet under 1934 tre sakkunniga att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag rörande frågan om avgift för hemlån av böcker från bibliotek. Dessa — vilka antogo benämningen *bibliotekslånesakkunniga* — avlämnade under 1935 utredning och förslag rörande frågan om avgift för hemlån av böcker från bibliotek (Statens offentliga utredningar 1935: 22).

Från detta betänkande (s. 19 ff.) antecknar jag följande siffror. Antalet folk- och studiecirkelbibliotek, som ansökt om statsbidrag år 1934, var 5,551. Under år 1933 var antalet boklån 10,508,022; låntagarnas antal var samma år 771,130. Bokbeståndet den 1 januari 1934 var 3,924,350. De lokala tillskotten belöpte sig till 2,448,352 kronor (beräknat beträffande de kommunala folkbiblioteken för 1934 och beträffande studiecirkelbiblioteken för 1933). Av bibliotekens och studiecirkelarnas inkomster för 1933—34, netto 778,804 kronor, utgjorde endast 132,805 kronor statsbidrag, under det att medlemsavgifter och föreningsbidrag uppgingo till 349,465 kronor.¹

Bibliotekslånesakkunniga sammanfattade, efter verkställd utredning, dess resultat på följande sätt (s. 37 f.). För närvarande stode mot varandra två motsatta uppfattningar, *författarnas* (bokhandlarnas), vilka såge verkningarna av bibliotekens utlåning så att säga ur dagens synpunkt och förmenade, att om boken ej utlånades gratis, den i stället skulle köpas, samt *biblioteksmännens*, vilka lade huvudvikten vid bibliotekens folkbildande betydelse och därför förmenade, att genom bibliotekens verksamhet skapades ett allmänare behov av goda böcker, vilket i längden komme att verka stimulerande på bokmarknaden. Visserligen kunde icke bindande bevisas, vare sig att gratisutlåningen skadade författarens marknad i bokhandeln, eller motsatsen. Icke osannolikt kunde både det ena och det andra vara fallet, beroende av olika platser och förhållanden inom landet. — Då det däremot syntes de sakkunniga, att förslaget om en tvåkronorslicens, därest det genomfördes, skulle kunna verka hämmande på folkbildningens fria förlopp, särskilt på dess startområden, att det med nuvarande organisation av biblioteken vore omöjligt att uppdelade dessa i kategorier på ett för en dylik beskatt-

¹ Angående folkbiblioteksverksamheten se följande arbeten av förste biblioteksconsulenten K. Tynell: Folkbiblioteken i Sverige (1931), Folkbiblioteken och deras uppgift (i almanackan 1936) samt Städernas bibliotek (i Svenska stadsförbundets tidskrift 1936).

ning tillfredsställande sätt *samt att* det icke kunde vara ett författarintresse att fullfölja en aktion, som kunde bli folkbildningsarbetet i landet till skada, ansåge sig de sakkunniga böra *avstyrka* författarföreningens hemställan om införande av den ifrågasatta licensavgiften.

De sakkunniga förklarade slutligen, att de icke velat skilja sig från sitt uppdrag utan att framlägga vissa under arbetets gång framkomna slutsatser och förslag. Utredningen hade nämligen icke jävat riktigheten av vad som framhållits rörande författarnas i stort sett dåliga ekonomiska ställning. Nödvändigheten att undersöka möjligheten till denna ställnings förbättrande framstode därför alltjämt som ett oförnekligt kulturintresse.

Beträffande väckt fråga om en viss karenstid för bibliotekens bokinköp — till vilken fråga jag återkommer — anförde de sakkunniga bland annat att till spörsmålet, huruvida bibliotekens verksamhet skadade författarnas ekonomiska intressen, hörde i hög grad frågan om tidpunkten för bibliotekens inköp av nya böcker, speciellt den litteratur, som hade en relativt kort aktualitet ur försäljningssynpunkt. Man hade framkastat möjligheten av ett mer eller mindre frivilligt dröjsmål från bibliotekens sida i fråga om inköp eller utlåning av nyutkommen litteratur, en karantäns- eller karenstid. Det vore redan rätt allmänt, att inköpen av dylik litteratur regelbundet uppskötes. Sålunda hade Stockholms stadsbibliotek ålagt sig en karenstid för skönlitteraturen av ett halvt år. Man kunde också ganska säkert fastslå, att beträffande den rena skönlitteraturen ur bibliotekens synpunkt ingen vägande anmärkning kunde göras mot en ännu längre karenstid, exempelvis ett eller två kalenderår efter bokens tryckår. De sakkunniga hade emellertid funnit, att å såväl författar- som bibliotekshåll meningarna vore delade beträffande nyttan av att iakttaga karenstid. Då även bland dem, som förordade en bestämmelse i sådan riktning, intressena ginge isär, vore olika förslag tänkbara beträffande karenstidens längd och de grupper av litteratur, bestämmelsen skulle avse. De sakkunnigas uppdrag innefattade ej befogenhet att gå in på en närmare utredning av denna fråga. Av förebragt statistiskt material framginge emellertid, att bibliotekens inköp av skönlitteratur redan nu icke ägde rum förrän en ofta avsevärd tid förflutit efter utgivandet. De sakkunniga ansåge, att biblioteken borde uppmanas att iakttaga en viss återhållsamhet i fråga om inköp av nyutkomna böcker, särskilt skönlitteratur. Någon obligatorisk karenstid borde icke förekomma (s. 38 ff.).

De sakkunniga hänvisade beträffande frågan om upprättande av en kulturfond till den av Sigfrid Hansson vid 1924 års riksdag väckta motionen — för vilken i första avdelningen av denna promemoria (s. 14 ff.) utförligt redogjorts —, och ville de sakkunniga ifrågasätta huruvida tankegången i denna motion icke skulle kunna tagas upp på nytt.

Vidare förordade de sakkunniga en väsentlig ökning av statsanslaget till svenska författare. De framhöllo (s. 47 ff.) att detta understöd nu, liksom vid tiden för nyssnämnda motion, utginge med allenast 20,000 kronor årligen, vartill komme 6,000 kronor av svenska akademiens

medel. I våra grannländer vore motsvarande belopp vida högre nämligen, för år räknat, i Norge 48,500 kronor, i Danmark 95,760 kronor och i Finland 341,000 mark. Visserligen hade den svenska författarföreningen vid tidigare tillfällen och ännu så sent som 1934 erhållit tillstånd att anordna varulotterier, varigenom föreningens pensions- och sjukkasse satts i stånd att årligen utdela mindre belopp i form av pensioner (om 500 kronor) och sjukunderstöd. År 1934 hade pensionerna uppgått till 3,500 kronor och sjukunderstöden till 5,455 kronor. Till jämförelse borde nämnas, att den norska författarföreningen förfogade över mer än 13,000 kronor årligen till stipendier, fränsett olika legat.

I yttranden över betänkandet anförde författarföreningens styrelse, att utredningen ådagalade, att realiserande av förslaget om tvåkronorslicensen skulle för närvarande möta allvarliga svårigheter. Styrelsen anslöt sig till de sakkunnigas mening, att någon obligatorisk karenstid icke borde ifrågakomma, samt tillstyrkte särskilt förslagen om upprättande av en kulturfond och ökning av statsanslaget.¹

Skolöverstyrelsen och riksbibliotekarien samt Sveriges allmänna biblioteks-förening, arbetarnas bildningsförbund, godtemplarordens studieförbund, jordbrukareungdomens förbund och svenska landsbygdens studieförbund ävensom bokförläggar- och bokhandlarföreningarna ha i avgivna yttranden anslutit sig till de sakkunnigas principuttalande och till deras uppfattning i fråga om karenstiden; förläggarna ha dock ifrågasatt en obligatorisk karenstid.

Författarföreningen 1936. I föreningens nu ifrågavarande skrift av den 25 juni 1936 samt i ett därvid fogat tryckt föredrag av föreningens ordförande advokaten A. Hemming-Sjöberg om författarens rätt till sitt verk (1936), anføres bland annat följande: Ett litterärt verk kan delgivas allmänheten, icke blott genom tryckning av ett antal exemplar eller genom verkets uppförande eller föredragande, utan ock genom de framställda exemplarens utlånande eller uthyrande. Den som, utan författarens samtycke, ställer en bok till allmänhetens förfogande, mot ersättning eller gratis, begagnar den faktiska rådighet, vartill han kommit genom inköp av boken, till att sprida det litterära verket. Med biblioteksväsendets storartade utveckling, icke minst i vårt land, är det en livsfråga för författarna att bliva skyddade jämväl i detta avseende. En ytterligare utveckling av biblioteksväsendet, i förening med en allmän nivellering av individernas inkomster, kommer otvivelaktigt att ha en katastrofal inverkan på de privata bokinköpen, som utgöra praktiskt taget författarnas enda inkomstkälla. — Det men, som genom den fria utlåningen tillskyndas författarna, har hittills icke tillbörligen beaktats i lagstiftningen. Rättsfrågan är emellertid det primära härvidlag. Visar det sig, att författarna rättvisligen borde tillerkännas ifrå-

¹ Styrelsen uppgav, att vid utlyst stämma 22 av föreningens ledamöter röstat för styrelsens accepterande av de sakkunnigas förslag, varemot samma antal ledamöter biträtt ett oppositionsförslag.

gavarande rätt, blir nästa fråga, huru själva uttagandet av ersättningen skall äga rum. Mot varje lösning av frågan kommer givetvis att åberopas hänsynen till det allmänna bildningsintresset. Författarna kunna dock hävda, att det allmänna icke har befogenhet att utan ersättning exproprierar deras rätt. Man frågar sig varför just författarna skola vara de som till förmån för det allmänna bildningsintresset berövas frukterna av sitt arbete. Ingen pretenderar, att boktryckaren eller bokbindaren skall till förmån för detta intresse avstå ens en del av inkomsten för det arbete, han nedlägger på bibliotekens böcker. Från författarnas sida göres därför gällande, att upphovsmannen skall tillerkännas uteslutande rätt att bestämma över sitt verks utlåning och uthyrning till allmänheten.

I en senare skrift, dagtecknad den 14 december 1936, har föreningen anfört: Vid sidan av de offentliga bibliotekens synnerligen omfattande utlåning har under senaste tid framträtt en annan form av utlåning som visserligen, jämförd med bibliotekens, är av synnerligen blygsamma mått, men som icke desto mindre synes innebära en allvarlig fara för författarna. Därmed åsyftas de så kallade bokbarerna, som anordnats från början av 1936. I Stockholm finnas för närvarande sju dylika bokbarer. I dessa utlånas en bok för en tid av fem dagar mot en avgift av 25 öre jämte 5 öre för varje överskjutande dag. I åtminstone en av dessa bokbarer tillhandahållas även, för 2 kronor 50 öre, presentkort som tillförsäkra innehavaren rätt till tio boklån under loppet av en månad. Företagen bedrivs uteslutande geschäftsmässigt och sålunda utan något som helst kulturellt intresse. Författaren ställes alltså utanför saken och göres icke på något sätt delaktig i det ekonomiska resultatet av att hans bok läses i en allt större omfattning.

Utländsk rätt. Vad angår den utländska rättens ställning till frågan, stadgas i 1930 års norska lag (§ 10), att offentligt utlånande och uthyrande av exemplar av ett åndsverk må äga rum utan upphovsmannens samtycke. Även den finska lagen av 1927 frigiver utlånande och uthyrande av skrifter och musikaliska verk (§ 17).

Enligt 1901 års tyska författarlag (§ 11), har författaren den uteslutande rätten att sprida verket, emellertid stadgas uttryckligen, att denna rätt ej avser utlåning. Med uttrycket »utlåning» (Verleihen) avses även uthyrning, således är lånbiblioteksrörelsen fri.¹

Även den nya österrikiska lagen av 1936 tillägger auktor den uteslutande rätten att sprida sitt verk, § 16 första stycket; dock stipuleras, i samma paragraf tredje stycket, att spridningsrätten icke vidare gäller med avseende å exemplar vilka, med tillstånd av den berättigade, genom överlåtelse av äganderätten utsläppts i rörelsen (in Verkehr gebracht worden sind). Angående denna sista bestämmelse heter det i motiven, att så snart auktors

¹ Allfeld, Das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst, Kommentar (1928) s. 144 ff; Riezler, Deutsches Urheber- und Erfinderrecht I (1909) s. 257 ff; Eberstein, Den svenska författarrätten s. 181 ff.

spridningsrätt i fråga om ett exemplar utslöcknat, envar äger sprida detsamma och således även använda det till utlåning eller uthyrande i lånbibliotek; kravet att ett sådant användande skulle göras beroende av auktors tillstånd eller av en viss avgifts erläggande till denne, har lagen icke kunnat tillmötesgå.¹

Enligt 1922 års schweiziska lag (Art. 12) har auktor den uteslutande rätten att sälja, till salu hålla eller eljest i rörelsen utsläppa exemplar av verket (*Exemplare des Werkes zu verkaufen, feilzuhalten oder sonst in Verkehr zu bringen — vendre, mettre en vente ou mettre en circulation d'une autre manière des exemplaires de l'œuvre*). Något särskilt stadgande, avseende utlåning, finnes icke i lagen. Av vissa yttranden under förarbetena har Röthlisberger² dragit den slutsatsen, att med rätten att utsläppa exemplaret i rörelsen blivit, om också icke uttryckligen, förbunden rätten att kontrollera uthyrningen av detsamma. Denna uppfattning av stadgandets innebörd framträder ock i 1925 års norska förslag (s. 62), varemot Eberstein³ är av motsatt mening. Frågan om bestämmelsens tolkning har icke varit föremål för domstols prövning. För egen del är jag mest böjd för den uppfattningen, att stadgandet icke ger författaren någon rätt till kontroll i förevarande avseende; orden in Verkehr zu bringen torde här hava samma betydelse som i den österrikiska lagen.

I litteraturen möter man någon gång den uppgiften att enligt italiensk och polsk rätt auktor förbehållits uthyrandet av sitt verk. Vad den italienska lagen av 1925 angår, ligger en sådan uppfattning nära till hands med hänsyn till lydelsen av art. 8, som förlämnar auktor den uteslutande rätten att utsetta i handeln eller på vilket sätt som helst ekonomiskt utnyttja sitt verk (*mettere in commercio o comunque sfruttare economicamente la sua opera*). I den italienska doktrinen är emellertid den åsikten förhärskande, att ett lagligen förvärvat exemplar av ett verk fritt kan uthyras eller utlånas av förvärvaren; denna befogenhet anses innefattad i hans äganderätt.⁴ På liknande sätt har den polska lagen av 1926, i art. 12, tillagt auktor rätten att uteslutande och i alla hänseenden förfoga över verket, men i art. 13, som behandlar inskränkningarna i författarens rätt, stadgas uttryckligen, att envar äger genom uthyrande av exemplar sprida ett utgivet litterärt verk.

Norsk proposition 1930. I det norska förslaget av 1925 stadgades, i § 22 under 6, att offentlig utlåning och uthyrning av litterära verk eller musikverk skulle vara tillåten såframt uthyrningen ej skedde i förvärvssyfte (se motiven s. 61 ff.). I 1930 års proposition (nr 22) däremot hade upptagits den regel, som återfinnes i lagen, nämligen att även uthyrningen är fri. Att propositionen i denna del avvek från förslaget var emellertid ej grundat på principiella skäl. I propositionen anfördes härutinnan följande (s. 15 f.). Denna fråga vore en viktig sida av det allmännare problemet om de

¹ Lissbauer, Die österreichischen Urheberrechtsgesetze (1936) s. 205.

² Röthlisberger, Schweizerisches Urheber- und Verlagsrecht (1923) s. 16.

³ Eberstein, Den svenska författarrätten s. 183.

⁴ Piola Caselli, a. a. s. 439 ff., särskilt noten s. 441.

gränser vilka av hänsyn till auktorsrätten borde dragas för det utnyttjande av särskilda exemplar av ett verk, som dessas ägare kunde tillåta sig. Somliga ansåge rätten att genom utlåning eller uthyrning disponera över ett lagligen förvärvat exemplar falla utanför auktorsrättens naturliga ram; då auktorsrätten vore en ensamrätt till offentliggörande och då exemplaret redan blivit av upphovsmannen utsläppt till offentligheten, skedde i förhållande till honom intet nytt offentliggörande av verket även om detta exemplar såldes vidare, utlånades eller uthyrdes. Andra fäste sig mera därvid, att den reella kärnan i auktorsrätten vore rätten att ekonomiskt utnyttja ett skapat åndsverk, och såge begränsningen mera som en praktisk nödvändighet än som en självklar princip; i överensstämmelse därmed menade man, att auktorsrättens gränser icke vore slaviskt bundna till det, som med rätta hänfördes till begreppet offentliggörande, men att de i gränsfall finge lämpas efter föreliggande förhållanden, utan att det därför kunde sägas att man gått utanför den egentliga auktorsrättens ram; till denna åskådning hade 1925 års förslag anslutit sig. — Det hette vidare i propositionen, att 1925 års förslags uppfattning visserligen borde godkännas, men att frågan efter förslagets avlämnande kommit i ett förändrat läge i det att de yrkesmässigt bedrivna lånbibliotekens konkurrens med bokhandlarna och därigenom med förläggare och författare numera vore betydelselös, vadan även den offentliga uthyrningen borde få äga rum utan auktors samtycke. Och vad folkbiblioteken anginge, syntes det på alla håll råda enighet att icke några hindrande bestämmelser borde ställas i vägen för deras verksamhet.

Dansk dom 1930. Den danska författarlagen innehåller icke någon bestämmelse i ämnet. Emellertid har Højesteret år 1930 uttalat sig i frågan i en uppmärksammas dom. En författare och hans förläggare hade försett en bok med påtryck om att den icke finge utlånas av bibliotek, läsesällskap, föreningar och liknande. En bokhandlare, som hos förläggaren köpt ett exemplar och därvid haft kännedom om att boken såldes endast med det nämnda förbehållet, förklarades icke vara berättigad att utlåna boken från sitt lånbibliotek.¹

Vinding Kruses förslag. Detta innehåller detaljerade föreskrifter i ämnet. Enligt § 1 har upphovsmannen den uteslutande rätten att bestämma om sitt verks uthyrning eller utlåning. I andra kapitlet, som behandlar inskränkningar i upphovsmannens äganderätt, stadgas emellertid, i § 10, att privata och offentliga bibliotek ha rätt att utlåna (genom hemlån) eller uthyra böcker, därest de i början av varje år till den i § 23 av förslaget omnämnda fonden för främjande av den andliga produktionen insända en förteckning å det föregående årets låntagare ävensom ett samlat belopp,

¹ Angående denna dom — intagen i Ugeskrift for Retsvæsen 1930 s. 416 — se Lund, Loven om Forfatterret og Kunstnerret af 26. April 1933, Kommenteret Udgave (1933) s. 42; Knoph a. a. s. 130 not 2 samt en uppsats i Le droit d'auteur 1930 s. 89 ff.

motsvarande en mindre avgift för varje å förteckningen upptagen person. Avgiften fastställs av de offentliga biblioteken och författarorganisationerna och godkännes av undervisningsministeriet. Fritagna från avgift äro vetenskapliga bibliotek och museibibliotek. Två tredjedelar av de influtna beloppen fördelas av fonden mellan författarna i förhållande till den omfattning vari dessa, enligt uppgifter från biblioteken, blivit lästa under det sist förflutna året. En tredjedel av beloppen ingår i fondens allmänna avdelning till understöd och främjande av det andliga livets intressen. Närmare regler i ämnet givas av undervisningsministeriet. — I motiven anföres bland annat: Genom bibliotekens tillväxt under senare år har sättet för de litterära verkens utnyttjande fått en annan karaktär. Lagstiftarens syfte att tillförsäkra författaren det ekonomiska utbytet av hans produktion tillgodoses i det moderna samfundet i alldeles otillräcklig grad. Författaren känner det som en stor orättfärdighet att varje bibliotek kan inköpa ett exemplar av hans verk samt, utan någon överenskommelse med honom och utan erläggande av honorar, ställa exemplaret till offentlighetens förfogande i obegränsad utsträckning. Detta är särskilt fallet vid utlåning mot avgift. Vill man söka avhjälpa detta, kan det ske på olika sätt. Man kan fastställa en avgift att utgå till författaren för varje gång ett exemplar utlånas. Man kan även bestämma mera fasta avgifter, som åvila biblioteken i förhållande till antalet låntagare och fördelas mellan författarna i förhållande till den omfattning i vilken de blivit lästa. Denna sista anordning är lättast att genomföra och överblicka, i synnerhet då den kombineras med upprättande av en fond som skall mottaga och fördela beloppen (s. 26).

Åren 1926 och 1929 framlades franska lagförslag av innehåll att rätten att uthyra litterära och musikaliska verk skulle vara beroende av uttryckligt tillstånd från auktor.¹ Förslagen ha ej föranlett någon lagstiftning.

I detta sammanhang må nämnas, att de tyska lånbibliotekens riksförbund under år 1933 överenskommit med de tyska författarföreningarna, att författare, vilkens verk utlånas, skall av biblioteken erhålla viss ekonomisk gottgörelse.²

Nordisk rättsvetenskap. Inom svensk doktrin har Eberstein behandlat detta problem, närmast i anslutning till 1925 års norska förslag. Det motsatsförhållande, säger Eberstein, vilket kan uppkomma mellan auktorsrättens innehavare och ägaren av det materiella ting som förkroppsligar den immateriella skapelsen — mellan ägaren av ett bokexemplar och bokens författare — bör lösas så, att ägaren till det materiella föremålet, boken, i och med att auktor avhänt sig den, måste anses berättigad att därmed vidtaga vilka sakrättsliga förfoganden han finner för gott, som icke kränka auktors personliga rätt. En mer omfattande rätt för författaren vill man, i motiven till det norska förslaget, stödja på den omständigheten att lånbiblioteken skulle inverka hämmande på författarens möjlighet att få avsättning

¹ Le droit d'auteur 1927 s. 3, 47; 1929 s. 4; 1930 s. 4, 15 f.

² Le droit d'auteur 1933 s. 60.

för sina verk. Först och främst är det emellertid icke så alldeles säkert att detta är riktigt, då lånbiblioteken samtidigt stimulera läslusten och dirigenom indirekt kunna bidra till att stegra avsättningen. Och vad som är ännu viktigare, en dylik befogenhet saknar auktorsrättsligt underlag och skulle ge författarna en ekonomisk monopolställning, för vilken tillräckliga skäl icke kunna anföras.¹

Knoph anför däremot: Detta reformförslag kan säkert icke tillbakavisas endast genom att säga att uthyrande av lagliga exemplar efter sakens natur faller utanför auktorsrätten. Starka grunder tala för att författaren iålles skadeslös, då ett exemplar av hans bok, genom utlåning mot eller utan avgift, tillfredsställer en hel rad litteraturhungerande själar. Antingen kan problemet lösas efter rent auktorsrättsliga linjer genom att författaren tillerkännes ensamrätten till utlåning eller får en liten avgift för varje gång, eller också kan saken ordnas mer kollektivt genom att varje låntagare i de offentliga biblioteken erlägger en årlig avgift, som efter vissa principer fördelas mellan författarna. Slutligen kan staten, som av hänsyn till folkbiblioteken finner det nödvändigt att minska författarnas utsikt till förtjänst på böckerna, hålla dem skadeslösa genom ett större årligt anslag; detta är ett av de många exemplen på att auktors intresse kan tillgodoses icke blott genom individuella rättigheter utan även genom aktiv kulturpolitik.²

Den sak-kunnige.

Frågan, huruvida den oauktoriserade offentliga utlåningen länder författarna till skada i ekonomiskt avseende, har besvarats på olika sätt. Såsom av redogörelsen härovan framgår, ha bibliotekslånesakkunniga funnit det icke kunna bindande bevisas, vare sig att gratisutlåningen skadar författarnas marknad i bokhandeln eller att förhållandet är det motsatta; det anses icke osannolikt, att både det ena och det andra kan vara fallet, beroende av olika platser och förhållanden inom landet.

Någon fullständig bevisning i ena eller andra riktningen kan väl icke föreläggas. Då jag sökt bilda mig ett omdöme i frågan, har jag emellertid kommit till den uppfattningen att den oauktoriserade utlåningen i regel är ägnad att väsentligen minska författarens utsikter att erhålla skälig gottgörelse för sitt arbete. Det ökade litteraturintresse, som allmänhetens fria lånerätt må anses medföra, torde långt ifrån uppväga den omedelbara ekonomiska förlust som tillskyndas författaren.

Då författarnas arbete i stor utsträckning utnyttjas för folkbildningens vidmakthållande och höjande, för ett viktigt statsintresse alltså, synes det överensstämma med rättvisa och billighet att de därför erhålla gottgörelse i en eller annan form. Det nuvarande systemet har av författarföreningen icke utan fog, betecknats som en expropriation av författarnas rätt utan någon ersättning till dem.

På grund av mitt uppdrag tillkommer det mig i första hand att undersöka huruvida vederlag kan beredas författarna genom en utvidgning av de

¹ Eberstein, Immateriellt rättsskydd s. 18 f., 30 f.

² Knoph a. a. s. 95.

auktorsrättsliga befogenheterna. Visserligen har det sagts, att rätten att genom utlåning eller uthyrning disponera över ett lagligen förvärvat exemplar faller utanför auktorsrättens naturliga ram, men de skäl, som blivit gentemot denna uppfattning anförda i de nyss refererade motiven till 1930 års norska proposition, äga enligt min mening full giltighet. För min del finner jag alltså något principiellt hinder ej möta för att — därest det eljest skulle finnas befogat — i författarlagen införa regler i förevarande hänseende.

Författarnas krav är nu att de skola — vid sidan av de i 2 och 3 §§ författarlagen angivna befogenheterna — få sig tillerkänd en allmän uteslutande rätt att bestämma i fråga om sina verks utlåning och uthyrning till allmänheten.

Vad först angår utlåningen i egentlig mening, *den avgiftsfria utlåningen*, har jag emellertid icke tilltrött mig att förorda, att en absolut, under hela skyddstiden gällande kontrollrätt härutinnan skulle tillerkännas författarna. De kulturintressen, som uppbära biblioteksrörelsen, äro av den väsentliga betydelse, att varje åtgärd bör undvikas som är ägnad att hämma rörelsens fortsatta utveckling; en sådan kontrollrätt skulle otvivelaktigt vara i icke ringa grad hinderlig för bibliotekens verksamhet. Det lärers ock kunna förutses, att en stark och utbredd opinion skulle inlägga en bestämd gensaga mot en sådan anordning. Av förestående översikt av utländsk rätt framgår även att, åtminstone hittills, icke någonstades uthyrningen — än mindre den avgiftsfria utlåningen — av bokexemplar gjorts beroende av författarens tillstånd.

Om man således efter min mening måste avvisa det föreliggande förslaget angående en kontrollrätt, jämställd med de i nyssnämnda paragrafer av författarlagen angivna befogenheterna och gällande under lika lång tid som dessa, behöver detta icke utesluta att, om det låter sig göra, till författarnas förmån meddelas vissa skyddsregler av mer begränsad räckvidd. Såsom bibliotekslånesakkunnigas härövan refererade betänkande utvisar, pläga vissa bibliotek iakttaga en så kallad *karenstid* vid inköp av nyutkommen litteratur; sålunda har Stockholms stadsbibliotek ålagt sig en karenstid för skönlitteraturen av ett halvt år. Det synes böra tagas under övervägande huruvida icke denna praxis skulle kunna lagfästas. Måhända kunde i lag stadgas, att författaren under en viss kort tid — ett eller möjligen två år efter det, under vilket ett verk först utgivits — skulle hava uteslutande rätt att bestämma i fråga om verkets offentliga utlånande.

Bibliotekslånesakkunniga ha funnit olika förslag tänkbara beträffande karenstidens längd och de grupper av litteratur, bestämmelsen skulle avse. I sistnämnda hänseende har såväl av skolöverstyrelsen och riksbibliotekarien i deras nämnda yttranden som av representanter för biblioteksväsendet, med vilka jag samtalat i ämnet, med styrka framhållits, att systemet med karenstid icke avser och icke bör avse annan litteratur än den skönlitterära. En allsidig utredning av principfrågan jämte nu antydda och övriga detaljspörsmål torde alltså vara erforderlig.

Vad därefter angår uthyrningen av böcker, *lånbiblioteksrörelsen*, är läget i viss mån ett annat. De på hänsynen till det allmänna bildningsintresset grundade betänkligheterna mot ett ingrepp i utlåningsfriheten göra sig icke här gällande med samma styrka som i fråga om den avgiftsfria utlåningen. Å andra sidan lär, med hänsyn till lånbiblioteksrörelsens relativt ringa omfattning i vårt land, den ekonomiska skada, som genom densamma tillskyndas författarna, ej vara synnerligen betydande. Förutnämnda norska förslag om införande av en kontrollrätt för författaren med avseende på uthyrning av hans verk blev icke antaget. I Frankrike — där det allmänna intresset för litteraturen och för tillgodoseendet av författarnas skäliga anspråk åtminstone icke är mindre än i vårt land och där lånbiblioteksrörelsen florerar — ha framställda förslag i denna riktning icke föranlett någon lagstiftning. Att hos oss nu införa en under hela den allmänna skyddstiden gällande kontrollrätt för författaren i detta avseende synes icke böra ifrågakomma.

Däremot är det önskvärt att författarna, i överensstämmelse med vad ovan sagts om den avgiftsfria utlåningen, få sig tillerkänd rätten att under viss kort tid bestämma om sina arbetens uthyrande. I själva verket är en sådan regel beträffande uthyrningen än mera påkallad än i fråga om den avgiftsfria utlåningen. Redan nu kan, i den mån systemet med karenstid tillämpas av de allmänna biblioteken, den fördel, som detta innebär för författarna, göras om intet genom lånbibliotekens rörelse.

Jag hemställer alltså att frågan om rätt för författaren att under någon kortare tid bestämma rörande sina verks offentliga utlåning och uthyrning måtte göras till föremål för utredning.

Då jag funnit mig icke kunna i vidare mån, än nu angivits, tillmötesgå författarnas krav på skyddsbestämmelser av auktorsrättslig art, står det klart för mig att frågan, huru åt författarna må kunna beredas kompensation för den förlust som tillskyndas dem genom den fria utlåningen, icke kan slutgiltigt lösas genom lagstiftningsåtgärder.

Lika med bibliotekslånesakkunniga finner jag den ifrågasatta tvåkronorslicensen icke böra införas. Enligt min mening är en väsentlig *ökning av statsanslaget* det enklaste och säkraste medlet att råda bot för det påtalade missförhållandet; en sådan ökning har ock förordats av nämnda sakkunniga. Som förut nämnts, utgår anslaget för närvarande med 20 000 kronor om året, vartill kommer ett belopp av 6 000 kronor från svenska akademien. I en vid 1937 års riksdag i första kammaren väckt motion (nr 2) har hemställts att statsanslaget måtte höjas till 40 000 kronor årligen. Emellertid torde den sålunda föreslagna höjningen — i och för sig synnerligen önskvärd — näppeligen vara tillfyllest, därest man anser anslaget böra innefatta jämväl vederlag för den förlust, som tillskyndas författarna genom den fria utlåningen och uthyrningen av deras böcker. I detta sammanhang kan nämnas, att i omförmälda av författarföreningens styrelse avgivna yttrande över bibliotekslånesakkunnigas betänkande hemställles, att anslaget måtte höjas till 80 000 kronor om året.

3. Radio.

Högtalare. Genom två den 23 december 1933 meddelade utslag¹ har högsta domstolen förklarat, att då radioutsändning av skyddade musikverk återgives genom högtalare, detta återgivande är att anse såsom sådant offentligt utförande som enligt 2 § författarlagen är tonsättaren förbehållet.

Under åberopande av dessa utslag ha författarföreningen och föreningen Stim i skrift den 14 december 1936 hemställt, att den genom utslagen fastställda grundsatsen måtte, genom ett förtydligande av bestämmelserna om radioutsändning, upphöjas till lag.

Utländsk rätt. Detta ämne har hittills endast undantagsvis gjorts till föremål för legislativ reglering. Den polska lagen om auktorsrätt av 1926 stadgar i art. 54 enligt dess lydelse i lag 1935, att ägare av högtalare eller liknande anordningar skola, även om dessa anordningar finnas på offentliga ställen, hava rätt att, utan särskild avgift till auktor, begagna sig av dem för att upptaga utsändning genom radio.

En motsatt regel har givits i den österrikiska lagen av 1936. Enligt § 18 tredje stycket skall auktors uteslutande rätt innefatta även en radioutsändnings användande till det utsända verkets offentliga återgivande genom högtalare eller annan teknisk inrättning, så ock ett dylikt återgivande utanför den plats (teater, konsertsal etc.), där uppförandet eller utförandet äger rum. I motiven anföres: Frågan huruvida mottagaren av en radio-utsändning har rätt att använda denna på så sätt, att han genom högtalare återgiver det utsända verket på nytt, har här besvarats nekande. Då ett genom radio utsänt verk återgives medelst högtalare, innebär detta ett förnyat utnyttjande, som bör vara auktor förbehållet. Att han givit tillstånd till själva radioutsändningen innebär icke att han tillåtit sitt verks förnyade utnyttjande genom högtalare. Även ur ekonomisk synpunkt är detta av stor betydelse, eftersom denna art av återgivande allt mer undantränger det hittills vanliga sättet för framförande av musik.

Bruxellesprogrammet. Däri föreslås, att i bernkonventionen, art. 11 *bis* första stycket, skall införas en bestämmelse, att upphovsmän till litterära och konstnärliga verk ha uteslutande rätt att medelst högtalare eller på liknande sätt delgiva publiken ett genom radio utsänt verk. Enligt motiven (s. 38 ff.) är utsändande genom högtalare att anse, icke som en del av själva radioutsändningen, utan som en fristående akt, varigenom verket delgives en ny publik.

Aktiebolaget Radiotjänst förklarade, i yttrande till 1935 års sakkunniga, att bolaget funne den i programmet föreslagna bestämmelsen vara riktig.

Bruxellesprogrammets ifrågavarande bestämmelse återgives i 1936 års franska regeringsförslag, art. 16 under 3.

¹ Nytt juridiskt arkiv s. 639.

Domstolspraxis. Under det att specialregler i lag mestadels saknas, ha domstolarna i olika stater haft tillfälle att taga ställning till frågan. I vårt land har, som ovan nämnts, högsta instansen genom två utslag av 1933 förklarat musikverks återgivande genom högtalare vara beroende av tonsättarens tillstånd. Utslagen voro dock ej enhälliga: av sex justitieråd voro två skiljaktiga och funno särskilt tillstånd ej erforderligt.

Den danska Højesteret ansåg i en år 1930 meddelad dom,¹ att såväl radioutsändning som offentligt återgivande av sådan utsändning genom högtalare för gästerna i en restaurang vore oberättigade utan auktors tillstånd. Finlands högsta domstol har i dom den 6 april 1934 funnit en restauranginnehavare icke på den grund, att han anskaffat sig radiolicens, hava varit berättigad att offentligt medelst högtalare framföra skyddade musikaliska kompositioner.

Vad norsk rätt beträffar, må hänvisas till ett uttalande av Knoph, däri han gör gällande, att då en restaurang eller en danslokal monterar en högtalare och underhåller gästerna med radioprogrammen, detta innebär ett nytt, otillåtet, offentliggörande av radioutsändningen. Här infångas nämligen en ny publik; förfarandet måste likställas med att restaurangen framfört musiken på annat sätt, exempelvis genom orkester eller grammofon.²

Uppfattningen i de nordiska länderna torde alltså vara enig på denna punkt. Samma mening har omfattats av domstolarna i Amerikas förenta stater, Belgien, England, Frankrike, Rumänien och Tjeckoslovakien. Den tyska Reichsgericht åter har i en år 1932 meddelad dom kommit till motsatt resultat, likaså den italienska kassationsdomstolen i en dom av 1933.³

Den sak-
kunnige.

Frågan huruvida en radioutsändnings återgivande genom högtalare skall, då det är ett skyddat verk som utsändes, vara beroende av särskilt tillstånd från auktors sida, är alltså omstridd, och då den är av stor praktisk betydelse, synes det vara önskvärt att den ordnas genom ett uttryckligt stadgande i lag. Högsta domstolens i 1933 års utslag uttalade mening, att dylikt återgivande är auktor förbehållet, synes bäst överensstämja med sakens natur och auktorsrättens grunder, den ansluter sig till den i de övriga nordiska länderna rådande uppfattningen och har väl framtiden för sig. Med hänsyn därtill anser jag mig böra förorda, att denna grundsats fastslås genom en särskild bestämmelse i författarlagen.

I en till mig inkommen, den 25 november 1936 dagtecknad skrift har Aktiebolaget Radiotjänst framlagt förslag till ändring eller förtydligande av vissa bestämmelser i författarlagen. Därom hänvisas till femte avdelningen av denna promemoria (s. 43).

¹ Ugeskrift for Retsvæsen 1930 s. 646.

² Knoph a. a. s. 93 f.

³ Le droit d'auteur 1935 s. 7, 25 ff., 34 ff. samt Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen B. 136 s. 377. Se i denna fråga även Neugebauer, Fernmelderecht mit Rundfunkrecht (1929) s. 844 f.

4. Film.

Filmbolagen 1930. I yttranden över 1929 års lagförslag anförde Aktiebolaget Svensk Filmindustri ävensom åtskilliga andra bolag inom samma bransch bland annat följande. Då fråga vore om *ljudfilm*, hade filmproducenten att hos tonsättaren eller den organisation, som representerade dennes intressen, förskaffa sig rätt att på filmbandet upptaga musiken. Därefter måste biografägaren, innan filmen uppfördes, till tonsättaren betala en särskild avgift för rätten att uppföra filmen med musiken. Detta vore ett missförhållande: med rätten till musikens »infilming» borde oskiljaktigt följa rätten att utföra den med filmen förbundna musiken, utan att någon särskild avgift för utförandet skulle erfordras.

Lagrådet 1930. Med anledning av nämnda yttranden anförde lagrådet i sitt utlåtande över lagförslaget följande.¹ Av särskilt praktisk betydelse vore frågan huruvida ett av författare eller kompositör lämnat medgivande att filmatisera hans verk borde anses innefatta en överlåtelse av hans rätt med avseende å den blivande filmens framförande. Härom gåve lagen icke något uttryckligt stadgande. Bestämmelserna i 2 och 3 §§ kunde emellertid knappast tolkas annorlunda än att författare eller kompositör, som lämnat dylikt medgivande, måste anses äga sådan rätt med avseende å filmverket att, om ej annorlunda bestämts genom avtal mellan honom och det företag som låtit utarbete filmen, hans tillstånd erfordrades för verkets offentliga framförande. Det oaktat torde en rimlig kontraktstolkning ofta leda till antagandet, att vid överlåtelse av filmatiseringsrätten kontrahenterna avsett jämväl rätten till filmens framförande. Ett dylikt sakernas tillstånd vore uppenbarligen otillfredsställande, i synnerhet för den enskilde biografägaren, som före framförandet av en film svårligen hade tillfälle att göra sig underrättad angående alla de omständigheter som kunde inverka på frågan om framförandets laglighet. Bland annat av denna anledning syntes ett mera fullständigt legislativt ordnande av hithörande förhållanden vara av behovet påkallat. Därvid torde andra svårlösta spörsmål uppstålla sig, exempelvis huruvida icke ursprunglig auktorsrätt borde kunna tillerkännas det företag, för vars räkning filmen framställdes och hos vilket författaren till filmmanuskriptet ofta torde vara fast anställd, samt huruvida icke någon dylik rätt borde tillerkännas regissören och måhända även skådespelaren, vilkas skapande verksamhet i fråga om filmen hade en helt annan betydelse än i fråga om teaterdramat. Då det icke förelåge någon utredning av de spörsmål, som utvecklingen på filmens område gjort aktuella, kunde det ej ifrågakomma att i ärendets nuvarande läge föreslå något frångående av gällande lags grundsatser. För övrigt torde det visa sig, att på grund av filmtillverkningens internationella natur en tillfredsställande ordning icke kunde genomföras av ett land ensamt.

¹ Proposition nr 2 till 1931 års riksdag s. 39 ff.

Filmbolagen 1935. I skrifter till 1935 års sakkunniga upprepade bolagen huvudsakligen vad de förut anförde. De framhöllo, att stumfilmens skede nu vore slut och att det vore ljudfilmen som hade framtiden för sig. Det borde ordnas så att betalning för rätten att upptaga musiken å filmbandet och rätten att utföra den finge erläggas på en gång.

Lagstiftning. De i bolagens skrifter berörda förhållanden sammanhånga med spörsmålet om vilken eller vilka äro att anse såsom i auktorsrättslig mening upphovsmän till en film.¹

Lagstiftningen innehåller endast undantagsvis specialbestämmelser i ämnet. Enligt den svenska rättens allmänna regler, upptagna i författarlagen 1—4 §§, blir läget följande. Auktorsrätt tillkommer *dels* författaren till ett filmdrama, en dramatisk handling alltså som är tänkt och nedskriven direkt för filmen, *dels* exempelvis författaren till en roman som bearbetas genom dess »överförande till en form, avsedd att återgivas genom kinematografi», *dels* bearbetaren, för vilken denna hans verksamhet grundar en i viss mån självständig rätt, *dels* författaren till filmmanuskriptet, *dels* ock vid ljudfilm tonsättaren; även med avseende å tonsättare kunna uppkomma vissa av de kombinationer, som nyss antytts beträffande författare. Slutligen har den fotograf, som framställt filmen, anspråk på skydd enligt lagen om rätt till fotografiska bilder. — Motsvarande torde gälla enligt de flesta utländska författningar på området.

I vissa lagar meddelas emellertid särskilda regler i ämnet. Enligt 1925 års italienska lag (art. 20 och 21) tillhör auktorsrätten till hälften scenarioförfattaren och till hälften framställaren av filmbandet; då särskild musik komponerats för filmen, uppdelas auktorsrätten mellan tonsättaren och de två förstnämnda med en tredjedel till var.² Enligt 1926 års tjeckoslovakiska lag (§§ 7 och 9) betraktas vid ett verks överförande till film regissören som bearbetare, och han har i denna egenskap auktorsrätt till filmen. Den polska lagen av 1926 tillägger företagaren auktorsrätten (art. 10).

Den nya österrikiska lagen av 1936 är den författning som ger de mest detaljerade reglerna i ämnet. Under det att enligt § 18 auktor har tillagts den uteslutande rätten att offentligen uppföra ett filmverk, meddelas i §§ 38—40 särskilda föreskrifter rörande yrkesmässigt framställda sådana verk. I fråga om dessa är det företagets innehavare (der Filmhersteller) som har de ekonomiska rättigheterna beträffande verkens utnyttjande (die Verwertungsrechte), således rätten att mångfaldiga, sprida och uppföra dem, oförkränkt dock den rätt som, då filmen utgör en bearbetning av ett auktorsrättsligt skyddat verk, må tillkomma sistnämnda verks upphovsman. Skyddstiden varar 30 år efter verkets framställande eller första offentliggörande (§ 62). I motiven anföres, att de yrkesmässigt framställda filmver-

¹ Himmelstrand, Om auktorsrätt till film (i Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg 1931 s. 281—286). Se även Eckstein, Deutsches Film- und Kinorecht (1924) s. 37 ff.

² Piola Caselli a. a. s. 374 ff.

ken ha en dubbelnatur, de äro både andliga skapelser och kostsamma industriprodukter, för vilka företagaren bär utgifterna och risken; därför har han fått sig tillförsäkrad rätten att ekonomiskt utnyttja verken. — Nu nämnda bestämmelser ha sin plats i lagens auktorsrättsliga del. I lagens senare del, som avser med auktorsrätten besläktade skyddsätter (verwandte Schutzrechte), behandlas i §§ 73 och 74 fotografiska bilder (Lichtbilder) och bland dem särskilt filmbilder (Laufbilder, kinematographische Erzeugnisse). Skyddet tillkommer den, som framställer bilderna, men vid yrkesmässigt framställda bilder företagets innehavare. Skyddet varar 20 år efter bildens framställande eller första offentliggörande.

I Spanien har en lag av 1929 gjort bestämmelserna om den *industriella* äganderätten tillämpliga å filmer. Oberoende av det litterära skydd, som må gälla för filmmanuskriptet, kan filmen som sådan genom registrering hos offentlig myndighet bli föremål för skydd under 5 år, vilken period kan förlängas med ytterligare 5 år.¹

Vad norsk rätt beträffar, anser Knoph, att eftersom 1930 års lag icke ger någon särskild föreskrift om auktorsrätt till film, man får tillämpa den i § 8 givna regeln, att då ett åndsverk tillkommit genom samarbete, utan att de särskilda bidragen kunna skiljas från varandra, alla upphovsmännens samtycke kräves för verkets första offentliggörande. Medarbetare är, säger Knoph, också ledaren av inspelningen och kanske även av företaget, därest han aktivt ingripit i planläggningen eller utförandet. Att dessa regler icke leda till fullständig anarki beror på att de olika medarbetarna genom avtal äro förpliktade att till företaget överlåta sina rättigheter. Men denna rätt går icke längre än avtalet bestämmer. Om därför en kompositör, som överlåtit hela sin utföranderätt till »Tono» (den norska motsvarigheten till den svenska föreningen Stim), medger att hans musik användes i en tonfilm, kan filmbolaget mångfaldiga filmen hur ofta som helst. Men skall den framföras offentligt, erfordras tillstånd av »Tono».²

Frågan om auktorsrättens subjekt är, redan då det gäller bildfilmen, en av de mest svårlösta, och den har ytterligare komplicerats genom ljudfilmens tillkomst. Att man för vårt lands del kan komma till rätta med densamma genom att tillämpa 7 § författarlagen, motsvarande nyssnämnda § 8 i den norska lagen, synes mig uteslutet. Enligt den österrikiska lagen har auktorsrätten i det väsentliga tillagts företagaren. Denna ordning erbjuder onekligen vissa praktiska fördelar, men det synes betänkligt att, med avvikelse från hittills gällande grundsatser, tillskapa en auktorsrätt av rent industriell art. Rimligare är väl att, såsom i den tjeckoslovakiska lagen, auktorsrätten tillerkännes regissören, vilkens befattning med verket dock i någon mån — och i varje fall vida mer än företagarens — närmar sig den andligt skapande verksamhet, som grundlägger sådan rätt.

I praktiken tillgår det väl för det mesta så, att de personer, genom vilkas

Den sak-
kunnige.

¹ Le droit d'auteur 1933 s. 13 f.

² Knoph a. a. s. 81 ff.

förenade verksamhet filmen kommer till stånd, uttryckligen eller stillatigande överlåta sin rätt på företagaren. Särskilt de i bolagens skrifter omförmälda svårigheterna torde emellertid, i enlighet med lagrådets yttrande, påkalla ett mera fullständigt legislativt ordnande av hithörande förhållanden. På grund av filmverksamhetens internationella natur lär, såsom ock lagrådet antytt, en tillfredsställande ordning icke kunna genomföras av ett land ensamt.

Med hänsyn därtill synes med spörsmålets vidare utredning kunna anstå tills detsamma mer allmänt upptagits till behandling i andra länder eller måhända en internationell konvention uppdragit grundlinjerna för dess lösning.

5. Inskränkningar i författarrätten.

Författarföreningen. I sin förutnämnda skrift av den 25 juni 1935 har författarföreningen anført, att de i författarlagen till förmån för det allmänna bildningsintresset meddelade undantagsbestämmelserna allt för hårt inkräkta på författarens rätt och på ett obilligt sätt beskära densamma. Detta anser föreningen gälla särskilt i fråga om stadgandena i 10 § under 2 och i 11 § första stycket under 2 och 3.

Offentligt föredragande. Enligt 2 § i 1919 års författarlag i paragrafens ursprungliga avfattning skulle ett i skrift föreliggande litterärt verk eller ett muntligt föredrag vara mot offentligt föredragande skyddat endast så länge det icke utgivits.

Genom 1931 års lag skedde emellertid en väsentlig utvidgning av författarens rätt i detta avseende. Enligt 2 § är den allmänna regeln, att författaren har ensamrätten att offentligen föredraga skrift eller muntligt föredrag även sedan verket utgivits. Från denna regel gälla emellertid, enligt 10 § under 2, vissa viktiga undantag. Utgiven skrift får, utan författarens tillstånd, offentligen uppläsas av den, som icke yrkesmässigt ägnar sig åt uppläsning; även yrkesuppläsare får fritt uppläsa skriften, där han icke erhåller någon ersättning. I det i 1929 års betänkande innefattade lagförslaget (2 §) funnos endast dessa undantag från författarens rätt. Under förslagets omarbetande inom justitiedepartementet blev emellertid — i enlighet med uttalanden av skolöverstyrelsen, folkbildningsförbundet och bokförläggarföreningen — ytterligare det undantaget infört (i 10 § under 2), att vem som helst, yrkesuppläsare eller annan, får, oberoende av om ersättning utgår eller ej, uppläsa skriften då uppläsningen blivit i folkbildningssyfte anordnad av statsunderstödd folkbildningsorganisation.

Förestående bestämmelser gälla rörande *uppläsning*. Alltid fritt är däremot offentligt föredragande, som sker annorledes än genom uppläsning, således genom *sång*.

Författarföreningen anser, att genom ifrågavarande undantagsbestämmelser författarens rätt i fråga om uppläsning gjorts nära nog värdelös.

I sammanhang med författarföreningens härneda (s. 45) omförmälda framställning om upphävande av stadgandet i 11 § under 2 angående utgiven dikts mångfaldigande såsom text till notskrift, har föreningen Stim i promemoria den 20 november 1936 — med förklarande att Stim icke kan instämma i detta önskemål — funnit det överensstämmande med rätt och billighet, att författaren till sådan dikt tillerkännes ersättning, då dikten föredrages i samband med utförande av musiken. Stim föreslår att ur bestämmelsen i 10 § under 2 måtte utgå orden »offentligen föredrages annorledes än genom uppläsning så ock». Detta innebär alltså att även sådant föredragande, som sker genom *sång*, skall vara beroende av författarens tillstånd.

I en till mig inkommen, den 25 november 1936 dagtecknad skrift har Aktiebolaget Radiotjänst särskilt uppehållit sig vid nyssnämnda i författarlagen 10 § under 2 innefattade undantagsbestämmelse angående skrifts föredragande genom *sång*. Under åberopande av ett yttrande i lagrådet vid granskningen av det förslag, som ligger till grund för 1931 års lagändring (se proposition nr 2 till 1931 års riksdag s. 42, 57 f.), har bolaget hemställt, att detta undantag måtte genom uttrycklig bestämmelse göras tillämpligt även i fråga om radioutsändning. Vidare har bolaget ifrågasatt, huruvida icke berörda 10 § bör i vissa angivna hänseenden förtydligas. Rörande den närmare motiveringen för dessa förslag får jag hänvisa till bolagets skrift.

Vad *utländsk rätt* angår, är enligt 1930 års *norska lag*, § 9 under 5, offentligt framförande av litterära och musikaliska verk tillåtet, där åhörarna icke erlägga betalning och framförandet icke heller indirekt sker i förvärvssyfte, likaså då verken framföras vid folkfester, som icke hava sådant syfte. Den *danska lagen* av 1933 frigiver uppläsning av utgivna verk, när den icke tjänar privat förvärvssyfte (§ 14). I *Vinding Kruses förslag* 1936 har man »icke funnit det opportunt» att föreslå någon djupgående ändring i gällande regler om offentlig uppläsning (se motiven till den föreslagna § 11, s. 30). I 1927 års *finska lag* stadgas, att författares rätt att offentligen föredraga skrift, föredrag eller tal gäller endast i fråga om tidigare icke utgivna verk (9 §).

Den *tyska författarlagen* av 1901, § 11, bereder skydd mot offentligt föredragande endast för verk, som ännu icke utgivits. Motsvarande gäller enligt 1926 års *tjeckoslovakiska lag* (§ 21). Den nya *österrikiska lagen* av 1936 (§§ 18 och 50) ger författaren principiellt ensamrätten till det offentliga föredragandet; men detta är fritt, där åhörarna ej betala någon avgift och förvärvssyfte ej är för handen samt likaledes då inkomsten går till välgörande ändamål. Enligt den *engelska Copyright Act* 1911 (sections 1 och 2) innebär författarrätten även den uteslutande befogenheten att offentligen uppläsa ett litterärt verk, dock erfordras ej tillstånd för offentligt uppläsande av ett inom rimliga gränser hållet utdrag (a reasonable extract) av ett utgivet verk.

Läseböcker. Enligt författarlagen 11 § första stycket under 3 är det tillåtet, att mindre delar av utgiven skrift eller, där den är av ringa omfång, hela skriften intages i sådan ur flera författaresh skrifter hämtad samling, som efter sin beskaffenhet är avsedd att tjäna till bruk i skolor eller eljest vid elementär undervisning; i en dylik samling får dock icke intagas mer av samma författares skrifter än som motsvarar ett tryckark av dessa. För motiven till detta stadgande hänvisas till den utförliga redogörelsen i 1914 års betänkande (s. 102 ff.).

Författarföreningen finner lånerättens begränsning till att omfatta högst ett ark icke vara tillfredsställande.

I *utländsk rätt* äro bestämmelserna i detta avseende mycket växlande. Bernkonventionen har icke heller tilltrött sig att söka åvägabringa någon enhetlighet härutinnan; ämnet har, enligt art. 10, uttryckligen hänskjutits till varje särskilt unionslands lagstiftning.

Enligt den nya norska lagen 1930, § 9 under 2, är det tillåtet att i böcker, som äro bestämda till skolbruk och som bestå av utdrag av ett större antal författares verk, intaga skilda mindre stycken eller avsnitt av litterära eller musikaliska verk eller hela verket, då det är av ringa omfång. Villkor härför är emellertid att 10 år förflutit från verkets första utgivande. Författaren har dessutom anspråk på en rimlig gottgörelse vars storlek, därest parterna icke kunna enas, bestämmas av vederbörande departement. — Föreskriften om gottgörelse är ny. I motiven till 1925 års förslag anfördes (s. 59), att det ej finnes någon rimlig grund för att en författares ekonomiska intresse skulle offras till förmån för utgivaren av en läsebok eller för allmänhetens intresse i att få billiga skolböcker. Därest man tillerkände författaren anspråk på honorar för sitt bidrag, tillgodosåges samfundets intresse i folkupplysningen, och å andra sidan gjorde man ej större ingrepp i författarrätten än nöden krävde. För att bestämmelsen om lånerätt icke skulle bli illusorisk genom krav på överdrivna honorar, hade avgörandet i fall av tvist hänskjutits till departementet.

I anslutning till 1925 års norska förslag har den finska lagen av 1927 såsom villkor för ifrågavarande lånerätt stadgat, att en tid av 5 år skall hava förflutit, sedan det lånade verket utkom, samt att skälig gottgörelse skall erläggas till författaren (17 §).

Enligt den danska lagen 1933 måste 2 år ha förflutit efter det nyttjade verkets utgivande (§ 14). Vinding Kruses förslag 1936 har upptagit det norska systemet med en viss modifikation. Ifrågavarande utnyttjande är vederlagsfritt, då det sker till förmån för böcker, bestämda till bruk i folkskolan; i andra fall har det nyttjade verkets författare anspråk på ett rimligt vederlag som, där överenskommelse ej kan träffas, fastställas av undervisningsministeriet (§ 11). I motiven framhålles, att utgivaren alltså icke har besväret och risken att söka författarens tillstånd, han förpliktas endast att erlägga en rimlig betalning. Denna bör kunna gäldas kollektivt och i ett sammanhang till vederbörande författar- eller komponistorganisation, som har att fördela ersättningen mellan de olika verkens upphovsmän (s. 27 f.).

Den t y s k a författarlagen av 1901 tillåter att utgivna enstaka små uppsatser och dikter eller mindre delar av en skrift få lånas till skolbruk (§ 19). Under överläggningarna till lagen väcktes förslag, att det lånade ej skulle få överskrida en femtondedel vare sig av den nyttjande eller av den nyttjade skriftens omfång; detta förslag blev emellertid ej antaget. Enligt den äldre ö s t e r r i k i s k a lagen av 1895 (§ 25) skulle det ej anses för eftertryck, att enstaka utgivna verk, i ett mot ändamålet svarande omfång, upptoges i samlingar, som från flera författaresh verk föranstaltades till skol- eller undervisningsbruk. Dock finge det lånade stycket icke till sitt omfång överskrida ett tryckark av det verk varifrån lånet skett — denna bestämmelse var förebilden för den ifrågavarande svenska. I motsvarande stadgande i den nya österrikiska lagen av 1936 (§ 45) har regeln om lånets begränsning till ett ark icke upptagits. Enligt motiven har uttrycket »i ett mot ändamålet svarande omfång» ansetts tillräckligt elastiskt för att säkerställa ett riktigt avgörande i varje särskilt fall.

Den e n g e l s k a Copyright Act 1911 innehåller, i section 2, att det icke betraktas som en kränkning av författarrätten att i en samling, som huvudsakligen är sammansatt av icke skyddade verk och som bona fide är avsedd för skolbruk, intaga korta utdrag av skyddade litterära verk; dock må under fem års tid icke mer än två utdrag av samma författares skrifter offentliggöras av samma utgivare. Enligt f r a n s k domstolspraxis tillåtas lån för undervisningsändamål, dock i begränsad utsträckning.¹ Det franska regeringsförslaget av 1936 innehåller en uttrycklig bestämmelse om rätt att i arbeten för skolbruk intaga korta citat av litterära, vetenskapliga, musikaliska eller kinematografiska verk (art. 13). I den i t a l i e n s k a lagen av 1925 är ifrågavarande lånefrihet starkt begränsad. Enligt art. 22 är det tillåtet att i samlingar för skolbruk intaga stycken ur levande eller döda författares verk, dock får, enligt huvudregeln, ett sådant stycke ej överskrida 3 sidor av det nyttjade verket. För sådana lån utgår ersättning som, därest parterna ej enas, bestämmes av direktören för byrån för intellektuell äganderätt.² Den p o l s k a lagen av 1926 stadgar, i art. 13, att lån för antologier få göras endast från avlidna författares verk.

Text till notskrift. Slutligen har f ö r f a t t a r f ö r e n i n g e n anført, att stadgandet i 11 § första stycket under 2, enligt vilket utgiven dikt fritt får mångfaldigas i musikaliskt verk såsom text till notskriften, saknar varje rättsgrund.

Med anledning därav har f ö r e n i n g e n Stim i promemoria den 20 november 1936 förklarar sig icke kunna instämma i önskemålet om ifrågavarande bestämmelses upphävande. (I sammanhang därmed har Stim hemställt om viss ändring av stadgandet i 10 § under 2 författarlagen; se s. 43 här-
ovan.)

Utländsk rätt. Den n o r s k a lagen av 1930 bestämmer, i § 9, att enstaka,

¹ Vaunois, Geoffroy, Darras, La propriété littéraire et artistique (1929) div. N s. 2, 4, 6; Michaélidès-Nouaros a. a. s. 142 f.

² Piola Caselli a. a. s. 507 f.

utgivna mindre dikter fritt få återgivas som text till noter. Enligt motiven till 1925 års förslag (s. 59 f.) hade den norska komponistföreningen lagt stor vikt på att denna bestämmelse, som fanns redan i den äldre lagen, måtte få kvarstå i den nya. För övrigt anfördes i motiven, att då kommittén, som gjort lånerätten till läseböcker beroende av att bidragsförfattaren finge gottgörelse, icke på nu ifrågavarande punkt framställt motsvarande förslag, berodde detta dels på att författarna knappast kunde lida något nämnvärt ekonomiskt avbräck genom att lån finge ske gratis, dels huvudsakligen därpå, att kompositörernas honorar, åtminstone för närvarande, vore så små att författarens andel skulle bli minimal. — Liknande stadgande finnes i den finska lagen (17 §).

Den danska lagen av 1933 tillåter att enstaka utgivna mindre dikter få avtryckas som text till musikaliska kompositioner, därest dylikt nyttjande icke uttryckligen förbjudits av den berättigade (§ 14). Vinding Kruses förslag har bibehållit denna regel i huvudsak oförändrad (§ 11). I motiven anføres bland annat, att det är omöjligt att få en över en dikt komponerad sång utgiven, därest texten ej får avtryckas i förbindelse med kompositionen. Här uppkommer problemet huruvida det är riktigt att möjliggöra för författaren att hindra tillkomsten av en komposition, som rymmer betydande konstnärliga värden. Att lösa den föreliggande konflikten mellan författarnas och tonsättarnas personliga rättigheter är förenat med stora, för att icke säga oövervinnliga svårigheter (s. 28 f.).

Den tyska författarlagen stadgar i § 20, att mindre dikter få såsom text till ett musikaliskt verk återgivas i förbindelse med detta. Riktigheten av denna regel är emellertid inom den auktorsrättsliga litteraturen starkt bestridd.¹ — I den tjeckoslovakiska lagen, § 23, och i den nya österrikiska lagen, § 47, förekomma bestämmelser, liknande den nyssnämnda tyska.

Den sakkunnige.

Auktorsrättens gestaltning under nyare tid har i väsentlig mån bestämts därav, att hänsynen till samhällets och det allmänna kulturlivets intressen ansetts fordra vissa inskränkningar i auktors befogenhet.

Av intresse är härutinnan följande principiella uttalande av Knoph: Här är ej fråga om undantagsbestämmelser i vanlig mening. I den nya norska lagen hava stadgandena om inskränkningar i auktors ensamrätt samlats i ett särskilt kapitel, som följer omedelbart efter det första grundläggande kapitlet om auktorsrätten. Redan i det yttre ger lagen sålunda uttryck åt att dessa inskränkningar icke äro tillfälliga undantag, som måste smugglas in bakvägen. De vila på principen att auktorsrätten, liksom andra rättigheter, måste finna sig i att beskäras och begränsas, när hänsynen till allmänheten och samfundet påkallar det. De positiva reglerna om auktorsrätten komma därför att bli resultanten av två likvärdiga komponenter, tanken på upphovsmannen och tanken på allmänheten.²

¹ Riezler a. a. s. 272 ff.

² Knoph a. a. s. 124.

Vad först angår det *offentliga föredragandet* av litterära verk, må erinras, att före lagrevisionen 1931 författares ensamrätt i detta avseende avsåg endast verk som icke utgivits. Denna regel gäller fortfarande i den finska och den tyska rätten. I de norska och danska lagarna stadgas ock väsentliga inskränkningar i författares ifrågavarande befogenhet. På denna punkt torde författarintresset hava hos oss tillgodosetts åtminstone i samma utsträckning som i våra grannländer. För stora kretsar av bildningssökande, särskilt inom de talrika föreningarna med kulturellt syfte, skulle den föreslagna utsträckningen av författarens rätt medföra avsevärda olägenheter, icke blott eller icke huvudsakligen av ekonomisk art; och det torde kunna förväntas, att från dessa håll ett starkt motstånd skulle resas. För egen del känner jag mig icke övertygad om önskvärdheten av de av författarföreningen och föreningen Stim i detta avseende föreslagna ändringarna, och jag kan alltså icke förorda dem.

Vad Aktiebolaget Radiotjänst i dess förenämnda skrift den 25 november 1936 anført och hemställt synes vara förtjänt av uppmärksamhet och torde böra tagas under övervägande vid en blivande lagrevision.

Jag övergår nu till författarföreningens anmärkning beträffande lånerätten för *läseböcker*. I fråga om de tillåtna lånens begränsning till ett tryckark har anförts, att detta system skulle vara alltför stelt och abstrakt för att nog smidigt ansluta sig till de växlande behoven.¹ Denna invändning är i viss mån berättigad, men å andra sidan förhindras åtminstone de mest stötande missbruket genom att sålunda fastslagits ett mått, en otvetydig kvantitativ begränsning av lånerätten. Enligt min mening bör lagen fortfarande upptaga en regel av sådan innebörd. En annan sak är att det nu stadgade maximum måhända är för högt tiltaget och bör nedsättas, exempelvis till tre fjärdedels eller ett halvt ark.

Lånerätten för läseböcker har i de norska, finska och italienska lagarna gjorts beroende av att rimlig gottgörelse erlägges till författaren. Principen har, med viss inskränkning, upptagits i Vinding Kruses förslag. På de skäl, som anförts i det norska förslaget ovan återgivna motivering, anser jag mig böra tillstyrka, att i vår lag införes en motsvarande regel. Huruvida denna skall äga allmängiltighet eller måhända vinna tillämpning endast i den utsträckning, som anges i Vinding Kruses förslag, torde få bero på en blivande närmare undersökning. Tvister mellan utgivaren och bidragsförfattaren ha hänskjutits, i Norge till vederbörande departement och i Italien till direktören för byrån för intellektuell äganderätt. Hos oss torde — i anslutning till vad i första avdelningen av denna promemoria föreslagits — avgörandet böra tillkomma svenska akademien.

Vad slutligen angår regeln om rätt att mångfaldiga *dikt såsom text till notskrift*, innebär densamma visserligen ett privilegierande av tonsättaren på författarens bekostnad. Men den olägenhet, som därav föranledes för författaren, kan väl ej vara särskilt betydande, och tonsättarna å sin sida anse denna lånefrihet vara av synnerlig vikt för den musikaliska alstringen. Vid

¹ Se 1914 års betänkande s. 107.

sådant förhållande och då en dylik rätt erkännes i de oss närmast stående ländernas lagstiftning, torde tillräckligt skäl för bestämmelsens upphävande icke föreligga. — Att såsom i den danska lagen bereda författaren tillfälle att genom särskilt förbud skydda sitt verk mot detta slags utnyttjande synes ej böra ifrågakomma. En bestämmelse därom lär vara av ringa praktisk betydelse. Stadganden om dylika förbud och förbehåll hava funnits på vissa punkter i våra författarlagar, men de hava nu mestadels utmönstrats.

6. Skyddstid.

Utländsk lagstiftning. En »evig» auktorsrätt gäller numera endast i några centralamerikanska stater samt, märkligt nog, även enligt Portugals nya lag av 1927. Skyddstiden för litterära och konstnärliga verk räcker i vanliga fall under upphovsmannens livstid och vissa år därutöver. Efter auktors död varar skyddstiden: 80 år i Spanien; 60 år i Brasilien; 50 år i Norge, Danmark och Finland samt i Belgien, Frankrike, Grekland, Irländska fristaten, Italien, Jugoslavien, Nederländerna, Polen, Storbritannien, Tjeckoslovakien, Tyskland, Ungern och Österrike; 30 år i Argentina, Bulgarien, Japan, Rumänien och Schweiz. Beträffande Tyskland och Österrike må anmärkas, att dessa stater, där förut den 30-åriga skyddstiden varit gällande, helt nyligen, Österrike 1933 och Tyskland 1934, förlängt tiden till 50 år. I Sovjet-Ryssland varar auktorsrätten numera i regeln 15 år efter auktors död.

I England tillämpas ett säreget system. Enligt Copyright Act 1911 varar skyddstiden under auktors livstid och 50 år efter hans död. Emellertid är det blott under den första hälften av 50-årsperioden som skyddet utövar sin fulla verkan. Under de sista 25 åren får vem som helst mångfaldiga ett verk, som förut utgivits, mot att han till auktorsrättens innehavare betalar en tantiem, uppgående till 10 procent av priset å försålda exemplar — ett rättsläge, som i den auktorsrättsliga litteraturen plägar betecknas med att verket tillhör *le domaine public payant*. I fråga om litterära eller konstnärliga verks utnyttjande på annat sätt än genom mångfaldigande, såsom genom uppförande eller utförande, gäller den 50-åriga skyddstiden utan inskränkning. Förenta staternas lag av 1909, som gör skyddet beroende av vissa formaliteter såsom verkets deposition och inregistrering hos offentlig myndighet, bestämmer den allmänna skyddstiden till 28 år efter verkets första offentliggörande; efter anmälan kan emellertid skyddet förnyas att gälla ytterligare 28 år.

Svensk rättsutveckling. Vad angår skyddstidens längd i Sverige enligt äldre och nu gällande lag, må till en början erinras, att 1812 års tryckfri-

hetsförordning, vars 1 § 9 mom. före tillkomsten av 1877 års lag reglerade den svenska författarrätten i vad angick skydd mot *eftertryck*, icke kände någon tidsbegränsning för rättens giltighet. Enligt 7 § i 1877 års lag skulle författarrätten i fråga om skydd mot eftertryck vara gällande under författares livstid och 50 år efter hans död. I fråga om offentligt *uppförande* av svenskt dramatiskt eller musikdramatiskt arbete gällde enligt en förordning av 1855, att sådant uppförande var, under författarens eller översättarens livstid, beroende av hans tillstånd. Lagen av 1877 åter bestämde, i 14 § enligt dess ursprungliga lydelse, att författares eller översättarens rätt att offentligen uppföra dramatiskt eller musikaliskt-dramatiskt arbete skulle gälla för hans livstid och 5 år efter hans död. Denna skyddstid — som efter tillkomsten av 1897 års lag skulle avse även rätten till offentligt utförande av musikaliskt arbete då de särskilda förutsättningarna för sådant arbetes skyddande vore för handen — blev genom lag 1904 utsträckt till att gälla under 30 år efter dödsfallet.

Enligt 1 och 2 §§ av 1897 års konstnärslag varade konstnärens reproduktionsrätt, när efterbildandet skedde genom konstnärligt förfarande, under konstnärens livstid, men då ett konstverk efterbildades genom tryck, fotografi eller avgjutning eller på annat dylikt sätt, under 10 år efter konstnärens död.

I 1914 års betänkande hemställde de sakkunniga, att för den litterära och konstnärliga auktorsrätten måtte bestämmas en enhetlig skyddstid av 50 år efter auktors död. I de för 1919 års riksdag framlagda lagförslagen bestämdes skyddstiden för såväl litterära och musikaliska verk som verk av bildande konst till 30 år efter auktors död, och detta godkändes av riksdagen.

Bernkonventionen. Den i Rom år 1928 reviderade konventionen innehåller i art. 7 första stycket, att det genom konventionen bestämda skyddet varar under auktors livstid och 50 år efter hans död. I verkligheten står det emellertid varje stat fritt att reglera skyddstiden. Enligt artikelns andra stycke gäller nämligen, att för det fall — som allt fortfarande är för handen — att nämnda skyddstid icke blir likformigt antagen av alla unionsländerna, skyddstiden skall bestämmas enligt lagen i det land, där skydd påkallas, utan att densamma dock kan överskrida den i verkets hemland fastställda skyddstid, *samt att* följaktligen de fördragsslutande länderna icke äro förpliktade att tillämpa stadgandet i artikelns första stycke i större utsträckning än som är förenligt med deras inre lagstiftning.

I bruxelles-programmet föreslås, att den i andra stycket av art. 7 upptagna undantagsbestämmelsen skall utgå, vilket innebär, att det i första stycket stipulerade 50-årsskyddet skulle bli obligatoriskt.

Le domaine public payant. I övrigt har — med hänsyn till det ovan nämnda engelska systemet för skyddstidens beräkning — i programmet föreslagits, att i förevarande artikel av konventionen skall införas ett nytt

stycke av innehåll, att därest i ett unionsland skyddstiden omfattar, efter auktors död, en period under vilken det är tillåtet att, mot gottgörelse till hans rättssinnehavare, mångfaldiga verket till avsalu, övriga unionsländer icke äro förpliktade att under denna period skydda verk, hemmahörande i förstnämnda land, på annat sätt än de skyddas i det landet.

Enligt uppgift i redaktionella artiklar i *Le droit d'auteur* 1936 (s. 65, 115) har emellertid engelska regeringen ställt i utsikt, att England skall uppgiva sin särställning och övergå till en enhetlig skyddstid på 50 år. Å andra sidan har, märkligt nog, förutnämnda franska regeringsförslag av 1936 upptagit det engelska systemet. Enligt det franska förslaget (art. 21) varar skyddstiden som hittills 50 år efter auktors död; de efterlevandes uteslutande rätt till hans verk gäller emellertid blott under de 10 första åren, varemot under den därpå följande 40-årsperioden envar kan utnyttja verket mot att han till de efterlevande erlägger en avgift, ej understigande 10 procent av bruttointkomsten. Även efter 40-årsperiodens slut utgår denna avgift till auktors make, barn och barnbarn, så länge de äro i livet; i detta fall blir 50-årsskyddet förlängt på obestämd tid. — *Le domaine public payant* har här genomförts i större utsträckning än enligt Copyright Act. Den period, under vilken auktorsskyddet utövar sin fulla verkan, varar här endast 10 år (enligt Copyright Act 25 år), och *le domaine public payant* under den senare delen av skyddstiden avser här alla arter av offentliggörande (enligt engelsk rätt endast mångfaldigande).

I detta sammanhang må erinras om att i 1929 års betänkande hänsyn tagits jämväl till möjligheten att, under vissa förutsättningar, frågan om införande av *le domaine public payant* kunde vinna aktualitet även i vårt land. För sådant fall hade de sakkunniga uppgjort ett särskilt utkast till ändrad lydelse av författarlagens 20 § av huvudsakligt innehåll, att författarens rätt skulle gälla intill utgången av femtionde året efter det, under vilket han avlidit, dock att under de sista tjugu åren av sagda tid envar skulle äga mångfaldiga verket, sedan han till dem, å vilka författarens rätt övergått enligt 15 §, utgivit skälig ersättning; därest tvist yppades om beloppet av sådan ersättning, skulle talan om dess fastställande instämmas till Stockholms rådhusrätt (se betänkandet s. 64, 71).

Yttranden. Beträffande de skäl, som under förarbetena till 1931 års lagstiftning och dessförrinnan anförts av den längre skyddstidens förkämpar och dess motståndare, hänvisas till de utförliga redogörelserna i 1914 års betänkande (s. 127 ff.) samt i 1929 års betänkande (s. 55 ff.).

Till 1935 års sakkunniga inkommo från intressentkretsar åtskilliga yttranden, i vilka en förlängning av skyddstiden tillstyrktes. Bokförlägarföreningen framhöll i en den 3 oktober 1935 dagtecknad skrift, att genom den nuvarande lagstiftningen de svenska författarna uppmuntrades att publicera sina verk i andra länder, exempelvis i Finland, varest skyddstiden är 50 år, eftersom författaren, genom att först publicera sitt arbete där, enligt bernkonventionens bestämmelser erhöle internationellt skydd

under 50 år. Detta vore ännu mera fallet beträffande musikaliska verk, som ju icke hindrades av språkgränser. Föreningen Stim yttrade i en den 24 september 1935 dagtecknad skrift bland annat, att mellan den fria och den skyddade musiken rådde, i fråga om det offentliga utförandet, alltid en viss konkurrens, som bleve avgörande för ersättningen till tonsättaren. Därutinnan framhöll föreningen, att på grund av den kortare skyddstiden verk av utländska tonsättare — exempelvis Bruckner (död 1896), Brahms (död 1897) och Verdi (död 1901) — komme att populariseras på de nu levande svenska tonsättarnas bekostnad. Härav framginge, att en förlängning av skyddstiden skulle komma icke blott arvingarna utan ock de levande tonsättarna direkt till godo.

I 1929 års betänkande anförde de sakkunniga i denna fråga huvudsakligen följande. Det vore önskvärt om i vårt land meningarna kunde samlas om skyddstidens fixerande till en period av 50 år efter författarens död. Redan den omständigheten att det stora flertalet av de till bernunionen anslutna staterna, och bland dem våra tre nordiska grannländer, anslutit sig till den i bernkonventionen proklamerade principen om en dylik femtioårig skyddstid, talade till förmån för en förlängning. Att en sådan lagändring någon gång skulle bereda en författare eller tonsättare en väsentlig förmån torde väl ej kunna bestridas. För det övervägande antalet författare och tonsättare torde det visserligen vara tämligen likgiltigt huruvida den efter deras död infallande skyddstiden omfattade 30 eller 50 år, ty endast i sällsynta undantagsfall torde en författare eller tonsättare under sin livstid intaga den ställning att en förläggare, som övertog förlagsrätten till hans verk, räknade med utsikten att vid en så framskjuten tidpunkt som 30 till 50 år efter hans död kunna utgiva verken med ensamrätt. Erfarenheten visade emellertid, att icke blott i de stora kulturländerna, utan även i ett land med begränsat språkområde, fall kunde förekomma där en författare, under förutsättning av längre skyddstid än den nuvarande, tveksutan skulle hava kunnat uppnå högre honorar än som nu utgått. Uteslutet vore ej heller, att det för en författares eller tonsättares arvingar skulle komma att innebära en betydande förmån att få tillgodonjuta författarrätt något längre än 30 år efter arvlåtarens bortgång, en förmån som i så fall samhället rimligen borde förutse avkomlingarna efter en betydande kulturpersonlighet. — Ehuru de sakkunniga alltså funne goda skäl tala för en förlängning av skyddstiden, hade de icke tilltrött sig att i första hand framlägga förslag härom. Det motstånd, som principen om en femtioårig skyddstid visat sig framkalla i vårt land, hade varit av den karaktär att de sakkunniga funne det utsiktslöst, och snarast ägnat att skada författarnas välgrundade intressen, att nu upptaga detta stridsspörsmål. Helt och hållet hade de sakkunniga emellertid icke ansett tanken på skyddstidens förlängning böra uppgivas. Omständigheter kunde tänkas inträffa, som i viss mån ställde spörsmålet i ändrat läge. De sakkunniga föreställde sig att, i händelse övriga europeiska stater, som för närvarande stannade vid en trettioårig skyddstid, skulle övergå till den i konventionen hyllade principen om

femtioårsskydd, vårt land näppeligen skulle kunna bibehålla sin nuvarande ståndpunkt; och redan i det fall att den största och för vårt kulturliv mest betydande av dessa stater, Tyskland, skulle ansluta sig till nämnda princip, torde frågan om lämpligheten av att bibehålla vår undantagsställning böra komma under allvarligt övervägande.

Den sakkunnige.

I 1929 års betänkande ha, såsom nyss nämnts, de sakkunniga — av vilka jag var en — framhållit önskvärdheten av den i vårt land gällande skyddstidens förlängning. För egen del tillåter jag mig åberopa vad de sakkunniga sålunda anför. Då Tyskland och Österrike numera övergått till den 50-åriga skyddstiden, synes detta innefatta tillräcklig anledning att även i vårt land taga frågan under förnyat övervägande. Det litterära och musikaliska utbytet de olika länderna emellan blir efter hand allt livligare, och i samma mån gör behovet av gemensamma rättsregler sig gällande med ökad styrka. De särskilda staternas auktorsrättsliga lagar uppvisa redan nu en avsevärd överensstämmelse i det väsentliga. Auktorsrättens under inflytande av bernkonventionen alltjämt fortskridande internationalisering måste i dessa tider av tvedräkt hälsas med särskild tillfredsställelse. Därest de unionsstater som ännu kvarstå vid den kortare skyddstiden — Sverige, Schweiz, Rumänien, Bulgarien och Japan — överginge till 50-årsperioden, skulle den internationella auktorsrätten, sådan den kodifierats i bernkonventionen, ha vunnit enhetlighet på en av de viktigaste punkterna.

7. Åtal. Fortsatt brott.

Åtal. I en skrift den 12 november 1936 har föreningen Stim anfört bland annat: Antalet fall av olovligt musikutförande på landsbygden har påtagligt ökats under de senare åren. För föreningen är emellertid svårigheten att beivra dessa förseelser hart när oöverkomlig, särskilt då det gäller dansbanorna. Den på platsen boende allmänne åklagaren är vida mera skickad att öva kontroll härutinnan. Åt honom bör alltså uppdragas skyldigheten att efter angivelse anställa åtal. Föreningen, som representerar de allra flesta av landets tonsättare, får såsom målsägare tillfälle att komplettera utredningen.

Författarföreningen har i skrivelse den 14 december 1936 förklarat att detta äger tillämpning även i fråga om litterära verk. I landsorten anordnas i icke ringa omfattning sådan uppläsning, för vilken författarnas tillstånd lagligen erfordras, utan att dylikt tillstånd inhämtas. Författarna ha icke någon organisation, motsvarande Stim, som kan skydda de litterära verken från olovligt utnyttjande; en sådan organisation, begränsad enbart till dessa verk, skulle kräva alltför stora kostnader. Det måste därför överlämnas åt varje författare att tillvarata sina intressen. Då ett lagligt beiv-

rande av dylikt intrång är förenat med icke ringa kostnader, och stor risk finnes att en tilltalad i sådan mål saknar medel att betala vad han kan bli dömd att utgiva, skulle det vara en avgjord fördel även för författarna om allmän åklagare ålades skyldighet att efter angivelse anställa åtal för förseelser mot författarlagen.

Även i våra grannländer har detta spörsmål på senare tid varit föremål för uppmärksamhet. Sålunda har i Norge, vars äldre lagstiftning på denna punkt överensstämde med den svenska, i den nya lagen av 1930 (§ 24) stadgats, att åtal för överträdelse av lagen kan väckas av åklagarmyndigheten, när den förnärmade begär det och allmänna hänsyn göra det önskligt.

Den finska lagen 1927 stadgar (34 §), att de i lagen nämnda brott, med undantag av de i 23 § tredje stycket omförmälda, ej må åtalas av allmän åklagare, där ej målsäganden anmält brottet till åtal. (I 23 § tredje stycket meddelas förbud mot att utgiva avliden upphovsmans verk så bearbetat eller stympat, att det kan skada hans anseende.)

Den danska lagen av 1933 (§ 34) har bibehållit den i 1912 års lag givna regeln att endast den förorättade äger anställa åtal. I 1931 års Betänkning¹ yttrade kommittén, att den övervägt, huruvida allmänt åtal borde äga rum; emellertid hade de i frågan hörda åklagarmyndigheterna förklarat, att de med en sådan ordning kunde komma att få sig uppdragen en inkasseringsverksamhet av föga tilltalande art, som jämväl skulle medföra mycket arbete för polisen, särskilt på grund av de många tvisterna beträffande uppförande av musikstycken; med anledning därav hade kommittén icke ansett sig böra framlägga något förslag i denna riktning (s. 23). Vindings Kruses förslag upptar den gällande bestämmelsen som enligt motiven anses ändamålsenlig (§ 30).

I 1929 års betänkande hemställdes, att i våra författar- och konstnärslagar skulle stadgas skyldighet för allmän åklagare att efter målsägarens angivelse anställa åtal (s. 52, 70). Detta avstyrktes emellertid av lagrådet, som framhöll bland annat, att det merendels syntes bliva förläggare och de starka tonsättarsammanslutningarna som komme att beredas hjälp genom den föreslagna ändringen, men det vore icke påkallat att lämna dessa dylikt bistånd. Departementschefen ansåg visserligen fall kunna tänkas förekomma då det allmännas intresse av brotts beivrande vore så starkt, att åtal ej borde ankomma uteslutande på enskilda, men fann med hänsyn till vad lagrådet anfört övervägande skäl tala för bibehållande av gällande lags ståndpunkt.²

Fortsatt brott. I sin nyssnämnda skrift den 12 november 1936 har föreningen Stim vidare anfört: Det förekommer icke sällan att den, som står under åtal för olovligt musikutförande, befinnes fortsätta därmed; det senare utförandet måste då bedömas som en fortsatt förbrytelse. Då detta för-

¹ Se noten s. 10 härovan.

² Proposition nr 2 till 1931 års riksdag s. 52, 62.

hållande vållar en viss svårighet vid beivrandet av hithörande förseelser och med hänsyn till den lätthet, med vilken dessa förseelser upprepas, vore det till avgjord fördel om i författarlagen infördes en bestämmelse motsvarande det i 1899 års lag om skydd för vissa mönster och modeller 16 § tredje stycket givna stadgandet, att den som under tid, då han är ställd under tilltal för överträdelse av lagen, fortsätter samma förseelse, skall dömas till särskilt ansvar för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits.

Den sak-
kunnige.

Som nyss nämnts, hemställdes i 1929 års betänkande, att kränkningar av auktorsrätten skulle i fråga om åtal behandlas som *angivelsebrott*. De sakkunniga — av vilka jag var en — ansågo beivrandet av dessa brott äga det allmänna intresse, att åtal ej borde ankomma uteslutande på den vilkens rätt blivit kränkt. För min del vidhåller jag denna uppfattning. Emellertid blev, närmast med anledning av lagrådets avstyrkande, den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen utesluten i det förslag, som framlades för riksdagen. Icke desto mindre är enligt min mening, med hänsyn till de skäl som författarna och kompositörerna anfört för sin ifrågavarande hemställan, frågan förtjänt av en förnyad omprövning.

Mönsterskyddslagens ovan omförmälda särskilda regel för bestraffning av *fortsatt brott* återfinnes jämväl i patentförordningen (22 §). Då de grunder, som föranlett stadgandets införande i nämnda författningar, torde äga giltighet även för auktorsrättens del, hemställles, att motsvarande bestämmelser måtte införas jämväl i författar- och konstnärslagarna.

8. Titelskydd.

Författarföreningen. I sin förutnämnda skrift den 25 juni 1936 har föreningen anfört, att en författare åsamkas skada både i ekonomiskt och moraliskt avseende genom att titeln å hans verk »stjäles» eller förändras. Exempel på dylika fall ha icke saknats. Det förekommer ej sällan att ett dramatiskt verk uppföres i landsorten under annan titel än den, som författaren givit verket och under vilken det ursprungligen uppförts. Detta sker ofta för att försvåra upptäckten av ett olovligt uppförande, men stundom helt godtyckligt. Det har ock vid ett flertal tillfällen inträffat, att man åt ett filmskådespel givit namnet på något känt litterärt verk, med vilket filmverket icke haft något att skaffa. På grund av dessa missbruk är det nödvändigt att skydda författarens rätt till ett verks titel. — Även förlagsverksamhetens och tonkonstens representanter hava hemställt om lagstiftning i förevarande syfte.

Tryckfrihetsförordningen. I detta sammanhang må erinras att 1936 års riksdag, med anledning av proposition (nr 235), såsom vilande antagit ett förslag till ändrad lydelse av § 1 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, vilket för-

slag innebär att chefen för justitiedepartementet, då hos honom sökes hinderlöshetsbevis för utgivande av periodisk skrift, må vägra att utfärda dylikt bevis, om den anmälda titeln företer sådan likhet med titeln å periodisk skrift, för vilken tidigare utfärdat bevis är gällande, att förväxling lätt kan ske.¹ I propositionen framhålles även (s. 33), att de bestämmelser angående tidningsregister, vilka finnas meddelade i förordningen den 22 april 1932 angående villkoren för postbefordran av tidningar och andra periodiska skrifter, visat sig ägnade att i praktiken göra bristen på civilrättsliga regler om rätt till tidnings namn mindre framträdande.²

Vad de icke periodiska skrifterna angår, förekomma några regler angående titelskydd ej i vår rätt.

Utländsk rätt. Varken den norska eller den danska lagstiftningen innehåller någon särskild regel om skydd för ett verks titel. Sådant skydd anses emellertid gälla enligt 1922 års norska lov om utilbørlig konkurranse samt enligt § 9 i 1924 års danska Lov om uretmæssig Konkurrence og Varebetegnelse.³ I Tyskland skyddas titeln enligt Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb 1909, § 16. Jämväl i England och Amerikas förenta stater tillämpas gentemot missbruk i förevarande avseende reglerna för skydd mot illojal konkurrens. Detta är ock den franska rättens ståndpunkt.⁴

I vissa andra länder ha bestämmelser om titelskydd upptagits i de auktorsrättsliga lagarna. Så i 1921 års ungerska lag (art. 6), 1925 års italienska lag (art. 3) och 1927 års portugisiska lag (art. 17). Den tjeckoslovakiska lagen om auktorsrätt av 1926 innehåller, även den, bestämmelser om skydd för titel. Enligt §§ 46 och 60 gäller förbud mot att förse ett litterärt eller konstnärligt verk med ett annat verks beteckning, särskilt titel eller yttre utstyrsel, på sådant sätt att detta, vid vanlig uppmärksamhet, kan föra till förväxling i fråga om verkens identitet. Förbudet gäller ock i fråga om verk som icke äro auktorsrättsligt skyddade (§ 61). I 1936 års österrikiska lag — vilken, såsom förut nämnts, i en första huvudavdelning innehåller stadganden rörande auktorsrätten i egentlig mening och i en andra huvudavdelning behandlar vissa verwandte Schutzrechte — har bland dessa med auktorsrätten besläktade rättigheter upptagits titelskyddet (§ 80). Föreskrifterna därom överensstämma i huvudsak med de tjeckoslovakiska.

Bruxellesprogrammet. Här föreslås, att i bernkonventionen skall införas en ny artikel, 15 bis, av innehåll att ett litterärt eller konstnärligt verks titel, som är av egenartad beskaffenhet (présente un caractère distinctif), icke

¹ Konstitutionsutskottets utlåtande nr 42 och memorial nr 43.

² Se även patentlagstiftningskommitténs år 1922 avgivna betänkande med förslag till lag om rätt till tidnings eller tidskrifts titel m. m. (Statens offentliga utredningar 1922: 9).

³ Knoph a. a. s. 69, 186 f.; Lund a. a. s. 37.

⁴ Se för tysk rätt Allfeld a. a. s. 40 ff. samt Eckstein a. a. s. 12 ff.; för engelsk rätt Copinger, On the Law of Copyright (London 1927) s. 54 ff.; för amerikansk De Wolf, An outline of Copyright Law (Boston 1925) s. 82 ff. samt för fransk Pouillet, La propriété littéraire et artistique (1908) s. 85 ff.

får användas som beteckning för ett annat verk, om därav kan uppstå förväxling mellan verken. I motiven (s. 57 f) anföres, att skyddet bör anordnas enligt de principer, som ligga till grund för lagstiftningen mot illojal konkurrens, även om det står auktorsrätten så nära, att det internationellt kan grundas på bernkonventionen.

I gällande fransk rätt är, som ovan nämnts, titel skyddad enligt reglerna om skydd mot illojal konkurrens. I det år 1936 framlagda förslaget till lag om auktorsrätt har emellertid, i art. 19, upptagits en bestämmelse om titelskydd, vilken helt ansluter sig till den i bruxellesprogrammet föreslagna.

Den sakkunnige.

Att bestämmelser om titelskydd saknas i vår rätt måste anses otillfredsställande. Huruvida de för avhjälpan av denna brist erforderliga föreskrifterna böra få sin plats i en särskild lag, såsom patentlagstiftningskommittén i 1922 års betänkande¹ föreslagit beträffande tidnings titel, eller om de skola bilda en ny avdelning i 1931 års lag med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens eller ock införas i de auktorsrättsliga författningarna, torde få bero på en blivande utredning.

9. Utövande konstnärer.

Svenska musikerförbundet. I särskilda skrifter till 1935 års sakkunniga har förbundet anfört bland annat: De mekaniska tal- och musikinstrumentens utveckling hade föranlett en fullständig katastrof för de utövande musikerna; arbetslösheten bland dem stegrades ständigt. Med anledning av radions förbättrade utsändningar hade en stor mängd etablissemang, där yrkesmusiker förut spelat, övergått till mekanisk musik, särskilt genom högtalare. Radiobolagen använde i allt större utsträckning grammofonmusik vid sina dagliga utsändningar. Slutligen hade tonfilmens segertåg berövat ett stort antal musiker deras existens. Musikerna stode fullständigt rättslösa i alla de fall, då deras prestationer sålunda exploaterades. Ett effektivt lagskydd erfordrades för att råda bot på dessa missförhållanden. Det borde i lag fastslås, att musikerna ägde rätt till ersättning för sina prestationers utnyttjande genom grammofon, radio och ljudfilm. Vidare borde i fråga om dessa prestationer skydd äga rum även för le droit moral.

Liknande krav hava framkommit från skådespelarnas sida. I en den 29 maj 1936 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ingiven skrift, som sedermera till mig överlämnats, har Svenska teaterförbundet anhållit att bestämmelser måtte meddelas om skydd för de utövande konstnärernas rättsliga ställning. Konstnäreens samtycke borde krävas för utnyttjande av hans prestation vid sådana tillfällen då den genom tekniska hjälpmedel finge en spridning av annan art eller omfattning än han vid prestationens utförande räknat med. Begreppet tekniska hjälpmedel skulle här fattas i vidsträcktaste bemärkelse,

¹ Se not 2 å föregående sida.

omfattande grammfon, radio, ljudfilm och annan film ävensom nya uppfinningar, vilka möjliggjorde överförande på annat sätt.

Utländsk rätt. Frågan om skydd för de utövande konstnärerna (les artistes exécutants) har under senare år varit föremål för stor uppmärksamhet och i vissa länder föranlett lagstiftning.

Då jag nu går att lämna en översikt av utländsk rätt på området, anmärkes att jag i tionde avdelningen av denna promemoria kommer att behandla frågan om skydd för fabrikanter av grammfonskivor. För överskådlighetens skull kommer jag nu att i ett sammanhang redogöra för bestämmelserna om skydd för utövande konstnärers prestationer och om skydd för nämnda fabrikanter.

Tyskland. I 1901 års tyska lag om auktorsrätt till verk av litteratur och tonkonst infördes genom en lag 1910 vissa bestämmelser om skydd för utövande konstnärer. Lagens § 2 hade ursprungligen denna avfattning: Upphovsman (Urheber) till ett verk är dess författare. Vid en översättning anses översättaren och vid en annan bearbetning anses bearbetaren som upphovsman.

Härtill fogades genom lagen av 1910 ett nytt stycke av följande lydelse: Där ett litterärt eller musikaliskt verk blir genom personligt föredrag överfört på inrättningar för instrument, som tjäna till att mekaniskt återgiva verket för hörseln, är den på sådant sätt framställda inrättningen att anse som en bearbetning av verket. Detsamma gäller då överförandet sker genom hål, stansar, anordning av stift eller en liknande verksamhet, och verksamheten är att anse som en konstnärlig prestation (eine künstlerische Leistung). Såsom bearbetare anses i fall, som i första punkten sägs, den föredragande samt i fall, varom förmäles i andra punkten, den som verkställer överföringen.

Angående ifrågavarande bestämmelse säger Allfeld i sin kommentar: Föremål för detta skydd är givetvis icke det språkliga eller musikaliska verket som sådant, utan det sätt, varpå en recitator talar, accentuerar o. s. v., en sångares eller fiolspelares personliga uppfattning. Rättens subjekt är talaren, skådespelaren, sångaren eller, då det är fråga om en orkester eller sångkör, dirigenten, aldrig instrumentfabrikanten som sådan. Den sistnämnde förvärfvar auktorsrätten endast genom överlåtelse, som väl emellertid regelmässigt får anses vara, även utan uttryckligt avtal, förhanden då den utövande konstnären är verksam på hans uppdrag. När det talas om »en konstnärlig prestation», varmed väl får jämföras »personligt föredrag», menas lika litet här som eljest inom auktorsrätten en prestation av konstnärligt värde, utan endast ett individuellt andligt arbete, som höjer sig över det rent hantverksmässiga och icke är av den beskaffenhet, att varje tekniskt bildad person kan utföra detsamma med tillämpning av allbekanta regler.¹

Schweiz. Den schweiziska lagen av 1922 stadgar, i anslutning till den

¹ Allfeld a. a. s. 71 ff. Jfr Marwitz, Möhring, Das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst in Deutschland, Kommentar (1929) s. 46 f., där ifrågavarande bestämmelse kritiseras.

tyska, att ett överförande av ifrågavarande art skall anses såsom ett lagligen skyddat återgivande av det överförda verket (art. 4).

Tjeckoslovakien. Enligt 1926 års tjeckoslovakiska lag, § 7, skall såsom bearbetning skyddas personligt föredrag av litterära och musikaliska verk för instrument, som äro avsedda att mekaniskt återgiva verken, så ock musikaliska verks överförande på sådana instrument genom ett tekniskt förfarande, försåvitt föredragandets egenart bestämmes genom överförandet.

Österrike. Den lag, där frågan om skydd såväl för de utövande konstnärerna som för grammofonindustrien fått sin mest ingående behandling, är den nya österrikiska Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz) av 1936. Den väsentligaste skillnaden mellan den förut gällande lagen av 1895 (1920) och lagen av 1936 ligger enligt motiven däri, att den nya lagen drar en skarp gränslinje mellan auktorsrätten å ena sidan samt, å den andra, vissa skyddsrätter, som sammanhånga med auktorsrätten och förete likheter med denna, men likväl icke avse skydd för en andligt skapande verksamhet. Under det att lagens första huvudavdelning (§§ 1—65) innehåller stadganden rörande auktorsrätten i egentlig mening, behandlas omförmälda »*verwandte Schutzrechte*» i andra huvudavdelningen (§§ 66—80). I denna huvudavdelnings första avsnitt meddelas bestämmelser om skydd för utövande konstnärers prestationer. Andra avsnittet, Schutz von Lichtbildern und Schallträgern, innefattar regler om skydd för fotografiska bilder, inklusive kinematografiska alster (Laufbilder) samt för grammofonskivor och andra till mekaniska instrument hörande inrättningar ävensom ljudfilmer. Dessa två avsnitt innehålla alltså bestämmelser om skydd för vissa prestationer, *Leistungsschutz*. (Återstående paragrafer av andra huvudavdelningen behandla skydd för privatbrev, för porträttbilder, för tidningsmeddelanden samt för litterära och konstnärliga verks titel.)¹

Jag återger först reglerna beträffande *skydd för den utövande konstnärers prestationer*. Enligt § 66, första stycket har den, som föredrar, utför eller uppför ett litterärt eller musikaliskt verk, uteslutande rätt att fixera dessa prestationer — även där det gäller utsändning genom radio — på bildfilm, ljudfilm, grammofonskiva eller liknande (das ausschliessliche Recht, den Vortrag oder die Aufführung — auch im Falle der Sendung durch Rundfunk — auf einem Bild- oder Schallträger festzuhalten) samt att mångfaldiga och sprida filmen eller skivan. Däremot har han icke ensamrätt i fråga om filmens eller skivans användning vid det därå fixerade verkets offentliga återgivande eller dess utsändande genom radio.² Då flera konstnärer samverka, såsom vid skådespel, kör eller orkester, erfordras enligt paragrafens andra stycke tillstånd blott från ledare och solister. Då konstutövningen i fråga tillkommit genom en särskild arrangör (auf Anordnung eines Veranstalters), skall enligt tredje stycket tillstånd inhämtas även från denne. Enligt § 70

¹ Lissbauer a. a. s. 169 f., 287 f. Jfr Hoffmann, Das neue österreichische Urheberrechtsgesetz (Archiv für Urheber-, Film und Theaterrecht 1936 s. 236 ff.) samt Knoph a. a. s. 189.

² Lissbauer a. a. s. 291 f.

första stycket kräves konstnärens tillstånd vid omedelbar *radioutsändning* av hans prestation, men enligt andra stycket är utsändning, som sker med tillhjälp av film eller grammofonskiva, återgivande samma prestation, icke beroende av konstnärens tillstånd (eftersom, på sätt nyss anmärkts, konstnärens rätt enligt § 66 endast avser mångfaldigande och spridande). Då konstnärens prestation blir genom *högtalare* eller annan teknisk inrättning offentligen återgiven utanför den plats (teater, konsertsal etc.), där prestationen äger rum, skall enligt § 71 första stycket hans tillstånd inhämtas. Däremot får, enligt paragrafens andra stycke, en på grund av § 70 tillåten radioutsändning fritt återgivas genom högtalare. Ifrågavarande bestämmelser gälla även då de litterära eller konstnärliga verk, som konstnärens prestation avser, icke äro föremål för auktorsrättsligt skydd (§ 72).

I § 76 stadgas angående *skydd för grammofonskivor och ljudfilm*. Här gäller det ett rent industriellt skydd. Den som fixerar akustiska företeelser på en sådan skiva eller film (tillverkaren, der Hersteller) har uteslutande rätt att mångfaldiga och sprida skivan eller filmen. Vid yrkesmässig framställning gäller företagets ledare som tillverkare.

Den utövande konstnärens samt tillverkarens ifrågavarande rätt upphör 30 år efter det prestationen eller tillverkningen ägt rum (§§ 67,76).

I motiven framhålles, att då ett skyddat litterärt eller musikaliskt verk fixeras på en grammofonskiva, tre olika skyddsrätter sammanträffa, nämligen auktorsrätten samt den utövande konstnärens ävensom tillverkarens rätt. Ingen av dessa tre berättigade får kränka den rätt, som tillkommer någondera av de andra. Tillverkaren måste således förskaffa sig tillstånd såväl av auktor som av den utövande konstnären.¹

D a n m a r k. Vad de nordiska ländernas lagstiftning angår, upptog 1912 års danska lag (i 5 §) följande bestämmelse, som oförändrad återfinnes i 1933 års lag, § 5: Den som översätter, dramatiserar eller på annat sätt bearbetar ett verk eller överför det till levande bilder eller mekaniska instrument, har för översättningen, bearbetningen eller överförandet samma rätt som en författare.

Bestämmelsen om skydd för dylikt överförande insattes under riksdagsbehandlingen av det förslag, som låg till grund för 1912 års lag. Man var medveten om att det här gällde ett *industriellt* skydd. Såsom exempel på vad man önskade skydda anfördes det fall, att en grammofonfabrikant lät en framstående sångare insjunga ett sångparti på en grammofonskiva och att en annan fabrikant därefter tillägnade sig denna prestation genom att låta den första grammofonskivan spelas in i en ny upptagningsapparat. **L u n d** anför i fråga om detta stadgande, att föremålet för skyddet får antagas vara den konstnärliga inklädnad som fabrikanten ger verket, alltså utväljandet av den konstnär som har att återgiva verket.² **V i n d i n g K r u s e** anser för sin del, att de utövande konstnärerna böra skyddas enligt auktorsrättens regler och att de i själva verket fått sådant skydd genom bestämmelserna i § 5. Att det

¹ Lissbauer a. a. s. 304.

² Lund a. a. s. 77 ff.

endast varit avsett att skydda fabrikanterna har ej kommit till uttryck i stadgandet. Då både stadgandets ordalydelse och sakens natur talar för att de utövande konstnärerna få sig tillerkänd en sådan rätt, bör denna rätt enligt de allmänna reglerna om rättskällor uppfattas som gällande, oaktat motiven icke åsyftat detta, eftersom de över huvud icke varit klara på denna fråga.¹ — Emellertid torde man, med Lund få anse att det skydd, som den danska lagen sålunda bereder med avseende på framställande av grammo-fonskivor, gäller endast till förmån för fabrikanterna och att de utövande konstnärernas prestationer som sådana sakna skydd.

Ifrågavarande bestämmelse har i Vinding Kruses förslag utesluts, då den ansetts vara av industriell art och således ej hemmahörande i författarlagen. Däremot har i förslaget införts ett stadgande om skydd för utövande konstnärer. Enligt § 3 andra stycket har konstnär, som återger ett litterärt eller musikaliskt verk, rätt att motsätta sig att genom mekaniska instrument hans återgivande av verket får en större utbredning än han kunde förutse då återgivandet skedde. I motiven framhålles, att det här ej är fråga om skydd mot efterliknande av den typ eller det manér, som konstnären givit sin tolkning. Man har genom stadgandet velat taga hänsyn till vår tids enorma utveckling av radio, film och grammofon, som alldeles förändrat de utövande konstnärernas villkor utan att lagstiftningen följt med och skapat nödiga skyddsregler (s. 24).

Den norska lagen av 1910 innehöll ett stadgande, motsvarande den nyssnämnda bestämmelsen, men detta har ej upptagits i den nya lagen av 1930.²

Finland. I anslutning till den nämnda tyska bestämmelsen stadgar den nya finska lagen av 1927, i 5 § 1 mom. 4 punkten, att såsom bearbetning anses överförande av skrift eller musikaliskt verk genom konstnärligt föredrag på mekaniskt tal- eller musikinstrument. Såsom upphovsman till bearbetningen anses föredragaren. Enligt 9 § skall upphovsmannens rätt att framföra sitt verk till åhörande innebära den uteslutande rätten att offentligen föredraga sitt verk genom förfarande, som omförmäles i 5 § 1 mom. 4 punkten.

England. I engelsk rätt förekomma stadganden såväl om skydd för fabrikanterna som angående skydd för den utövande konstnären. Reglerna om det industriella skyddet ha, egendomligt nog, fått sin plats i auktorsrättslagen, Copyright Act 1911, varemot bestämmelserna om skydd för utövande konstnärer inrymts i en särskild lag av 1925. Copyright Act section 19 subsection 1 innehåller, att auktorsrätt skall gälla grammo-fonskivor och liknande inrättningar på samma sätt som om dessa vore musikaliska verk. Originalskivans ägare anses som verkets upphovsman. Fabrikantens rätt är emellertid beroende av tonsättarens.³ Skydd för utövande konstnärer infördes först genom Dramatic and musical performers' protection Act 1925, som innehåller förbud mot att, utan konstnäreus skriftliga samtycke, på mekanisk väg återgiva hans prestation. Lagen är enligt moti-

¹ Vinding Kruse, Ejendomsretten II (1929) s. 458 ff. samt noten s. 463 ff.

² Se 1925 års norska förslag, s. 28 f.

³ Copinger, a. a. s. 226 ff., 361 ff., 384 ff.; Escholier, Le phonographe et le droit d'auteur (1930) s. 170 ff.

ven närmast riktad mot det missförhållandet, att ett genom radio utsänt sång- eller musikstycke kan, utan att sångaren eller musikern ens har vetskap där- om, infångas av en grammofonupptagningsapparat, varefter de på sådant sätt tillkomna skivorna utnyttjas utan konstnärens samtycke.¹

Italien. Den italienska lagen om auktorsrätt av 1925 innehåller icke någon uttrycklig bestämmelse om skydd för utövande konstnärer. Emellertid anses sådant skydd gälla i fråga om prestation, som fixerats på en grammo- fonskiva eller en film.² Vad radioutsändning angår, har i en år 1928 utfärdad lag angående dylik utsändning föreskrivits, att vid sändande av utövande konstnärers prestationer radioföretaget har skyldighet att till dem utgiva ersättning, beräknad till vissa procent av nettoinkomsten (art. 4 i lagen, jäm- förd med art. 4 i ett samma år utfärdat reglemente).

Argentina. Av utomeuropeiska stater har Argentina i sin nya lag om litterär och konstnärlig äganderätt av 1933 givit regler angående utövande konstnärers rätt. Enligt art. 56 skall sådan konstnär äga rätt till ersätt- ning, då ett litterärt eller musikaliskt verk i hans tolkning utsändes genom radio eller överföres på en grammofonskiva eller annan till mekaniskt in- strument hörande inrättning eller på film. Han äger ock motsätta sig, att hans tolkning offentliggöres i en form, som kan allvarligt skada hans konst- närliga anseende. Vid kör eller orkester tillkommer denna rätt dirigenten. Då ett verk uppföres eller utföres på en teater eller i en konsertsal, erford- ras för dess utsändande genom radio tillstånd endast av den, som anordnar föreställningen, auktors rätt dock oförkränt. — I art. 1 upptagas grammo- fonskivor bland de av lagen skyddade verken, vilket torde medföra skydd för fabrikanten som sådan.

Bernunionen. Vid förhandlingarna mellan de till unionen hörande län- derna har frågan om skydd för utövande konstnärers rätt varit föremål för mycken uppmärksamhet. Den behandlades redan vid konferensen i Rom 1928. I programmet för konferensen hade framlagts vissa förslag åsyftande skydd mot deras prestationers egenmäktiga återgivande genom grammofon eller radio. Vid konferensen vunno dessa förslag emellertid icke någon all- männare anslutning, i det frågan ansågs ännu ej vara mogen för behandling i en internationell konvention.³ Emellertid beslöt konferensen uttala det önske- mål (*Vœu V*) att de regeringar, som deltagit i konferensens arbeten, måtte undersöka möjligheten av att införa bestämmelser för tillvaratagande av ut- övande konstnärers rättigheter (*les droits des artistes exécutants*).

I programmet för den blivande konferensen i Bruxelles föreslås införande i konventionen av en ny artikel (*article 11 quater*) av innehåll, att tolknin- gen av ett verk, antingen det blivit allmän egendom eller icke, skall skyddas under villkor, som fastställas av varje unionslands inre lagstiftning. I mo-

¹ Parliamentary Debates: House of Commons 26th June, House of Lords 13th July 1925. Se vidare Copinger a. a. s. 190 samt en uppsats av Smoschewer i *Gewerblicher Recht- schutz und Urheberrecht* 1926 s. 426 f.

² Piola Caselli a. a. s. 176 ff.; Escholier a. a. s. 137.

³ Actes de Rome s. 210, 260; Ræstad a. a. s. 173 ff.

tiven (s. 44 f.) anföres i denna del: Ifrågavarande rätt har mött starkt motstånd, icke blott från författare och tonsättare utan även från framstående jurister. Emellertid har förslaget lämnat unionsländerna öppet att tillerkänna konstnären, vilkens verk fixeras exempelvis på en grammofonskiva, allenast en viss därför utgående avgift, som ju ej har någon auktorsrättslig karaktär. Att konstnären icke skyddas är en orättvisa, som bör undanröjas. En skiva, som återger Carusos sång, har ett helt annat värde än den som upptager en prestation av en medelmåttig virtuos. Även för fabrikanterna av skivor skulle ett sådant skydd vara av värde. I vissa länder kan en fabrikant vinna något skydd genom tillämpning av bestämmelserna mot illojal konkurrens, men en lagstiftning, analog med den auktorsrättsliga, är tvivelsutan betydligt mer effektiv. I varje fall går det icke an att en ur praktisk synpunkt så nödvändig åtgärd äventyras på grund av teoretiska betraktelser angående skillnaden mellan en utövande konstnärs rätt och auktorsrätten. Onekligen föreligger en sådan skillnad, men det synes dock påkallat att behandla konstnären *såsom om* han vore en författare eller tonsättare och giva honom ett skydd, analogt med det som auktorsrätten bereder.

Internationella arbetsbyrå. Frågan om utövande konstnärers rätt har sedan någon tid varit föremål för behandling även av le Bureau international du Travail. Vid den konferens, som la Confédération internationale des travailleurs intellectuels höll i Haag år 1929, beslöts en resolution av innehåll, att dessa konstnärer borde få sig tillerkänd en pekuniär och moralisk rätt till sina prestationer, att ämnet borde regleras i en internationell konvention samt att frågan dessförinnan borde hänskjutas till arbetsbyrån. I anledning därav framlade arbetsbyrån, efter samarbete med bernunionens internationella byrå och vissa organisationer, samma år en förberedande rapport rörande *le droit des exécutants en matière de radiodiffusion et de reproduction mécanique*. Kort därefter framlades en ny fullständigare rapport. I denna framhölls att ämnet kunde regleras antingen i en särskild internationell överenskommelse eller i bernkonventionen. Vid rapporten hade fogats dels ett utkast till en dylik speciell konvention dels ock en skrivelse från bernunionens internationella byrå, däri byrån förklarade sig anse den enklaste anordningen vara att hithörande regler upptoges i bernkonventionen. År 1933 framlades av en kommitté en ny rapport, däri kommittén hemställde, att frågan måtte av arbetsbyråns styrelse uppföras å dagordningen för den internationella arbetskonferensens nästkommande sammanträde, för att sedan regleras i en internationell konvention. Styrelsen har under 1936 preliminärt beslutit att frågan skall upptagas på dagordningen för konferensens sammanträde — 1938. Spörsmålets lösning synes sålunda ej vara omedelbart förestående.

Skyddets natur. Såsom i bruxellesprogrammets motivering angives, är frågan, huruvida skydd bör tillkomma de utövande konstnärernas prestationer, föremål för olika meningar. Vad nordisk rätt angår, har Eber-

stein funnit de agerande konstnärernas prestationer kunna sammanställas med översättarens. Eberstein — som anser att själva översättandet i och för sig icke är en sådan individuell andlig verksamhet, som ensam kan giva upphov till en verklig författarrätt, och att översättningsskyddet förty icke har karaktären av ett verkligt auktorsskydd — anför beträffande nu ifrågasvarande skydd följande. Liksom översättningens syfte är att tolka originalverket, att däråt giva ett så adekvat och så fullödigt uttryck som möjligt, måste samma uppgift också vara den agerande konstnärens. Skådespelaren kan sägas överföra det verk, han tolkar, från den litterärt-dramatiska formen till den dramatiskt-mimiska. Något motsvarande gäller också när den exekverande konstnären överför en notskrift i toner. De agerande konstnärernas arbetsprestationer kunna å ena sidan åtminstone icke ställas efter översättningarna såsom mindre än dessa förtjänta av ett rättsskydd, men å andra sidan kunna de, lika litet som översättningarna, erkännas såsom objekt för en verklig auktorsrätt. I analogi med översättningsskyddet bör fördenskull en agerande konstnärs prestation icke utan hans samtycke få bliva föremål för mångfaldigande eller därmed jämställd reproducering.¹

Knoph anser likaledes, att även om den utövande konstnären ej kan göra anspråk på ett auktorsrättsligt skydd för sina prestationer, han likväl bör själv få bestämma i fråga om dessas upptagande på grammofonskivor eller utsändande genom radio, varjämte le droit moral bör skyddas. Med styrka betonas, att ett verkligt behov av skydd här föreligger. Nästan inga andra åndsarbetare, säger Knoph, ha så stort behov av en handräckning från rättsordningens sida. Mer än några andra ha de utövande konstnärerna, särskilt skådespelare och musiker, blivit drabbade av grammofonen, filmen och radion. Många av dem ha rätt och slätt blivit överflödiga. Men även de, som finnas kvar, hotas nästan till livet, om radion kan bemäktiga sig deras prestationer eller grammofonfabrikanten uppta dem på sina skivor utan konstnärens vetskap och vilja.²

Även om den utövande konstnärens prestation icke är av skapande natur och alltså ej kan ge upphov åt auktorsrätt, är likväl hans tolkning av litteraturens eller musikens alster en individuellt bestämd verksamhet, stundom av högt skönhetsvärde, en verksamhet som i och för sig måste anses förtjänt av rättsskydd. Ur praktisk synpunkt gör sig skyddskravet mycket starkt gällande.

Med hänsyn härtill torde även i vår lagstiftning böra införas bestämmelser med syfte att skydda utövande konstnärer mot att deras prestationer olovligen återgivs genom mekaniska tal- och musikinstrument, radio eller ljudfilm. Jämväl till skydd för le droit moral torde stadganden böra meddelas.

Emellertid har, såsom ovan nämnts, frågan upptagits av internationella

Den sak-
kunnige.

¹ Eberstein, Om skådespelares, recitatörers, sångares och musikers ensamrätt till sina prestationer (Svensk juristtidning 1928 s. 1—18); se särskilt s. 5, 9, 12, 13, 16.

² Knoph a. a. s. 109 ff., 183 ff.

arbetsbyrån; den kommer även att framläggas vid bernunionens blivande konferens. Vid sådant förhållande och då på grund av ämnets beskaffenhet en internationell reglering synes påkallad, torde — ehuru det visserligen vore önskvärt att skyddsregler komme till stånd utan alltför stor tidsutdräkt — spörsmålets vidare behandling i vårt land böra anstå till dess arbetsbyråns och bernunionens förhandlingar medfört något resultat.

10. Grammofonskivor.

Grammofonbolagen. I en den 27 juli 1935 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse hava Skandinaviska grammophonaktiebolaget och vissa andra bolag inom grammofonindustrien, närmast med anledning av den blivande konferensen i Bruxelles, hemställt att fabrikanten måtte beredas skydd för sin tillverkning av grammofonskivor. Bolagen hava hos mig åberopat skriftens innehåll.

I sin berörda skrift ha bolagen hänvisat till ett uttalande av la Confédération internationale des Sociétés d'auteurs et compositeurs et de la Fédération internationale de l'industrie phonographique vid en under år 1934 i Stresa hållen konferens, vilket uttalande innehåller, att grammofonskivan bör internationellt skyddas genom en bestämmelse, som bör intagas i ett annex till bernkonventionen och stadga rätt för tillverkaren att förbjuda att grammofoninspelningar återgivnas genom något slags dupliceringsförfarande samt att kräva skälig ersättning för skivans användande i radiofoni, kinematografi och television; oförkränkt dock den rätt, som må tillkomma författaren eller tonsättaren.¹

Under hänvisning till denna resolution ha bolagen anført: Förut hade grammofonskivor i stor omfattning använts för underhållning i hemmen. Detta hade lett till en betydande stegring av försäljningen av skivor. Höjdpunkten hade nåtts åren 1926—1928. Under senaste tid hade emellertid skivor börjat i utomordentligt stor utsträckning användas för offentlig underhållning på teatrar, biografer, restauranger, danslokaler och liknande. Detta hade medfört en stark nedgång i försäljningen av skivor till enskilda. En annan lika häftigt fortskridande förändring hade inträffat i följd av rations snabba utveckling. Både i hemmen och på offentliga nöjeslokaler lyssnade man till utsändningen av grammofonmusik genom radio. Följden därav hade blivit en ännu större minskning i den redan hastigt avtynande försäljningen av grammofonskivor till enskilda, vilken försäljning varit fabrikanternas förnämsta inkomstkälla. Då svensk lag icke beredde fabrikanterna något skydd, hade Aktiebolaget Radiotjänst icke velat lyssna till de av grammofonintressenterna framförda mycket modesta önskemålen beträffan-

¹ Se Le droit d'auteur 1934 s. 94 f.

de viss rätt till kontroll över utsändningen av grammofonmusik. För att möta dessa missförhållanden erfordrades ett effektivt rättsskydd.

Bolagen yttrade vidare, att enligt deras mening det fotografiska förfarandet, som ju åtnjöte lagligt skydd, vore jämförligt med tillverkningen av skivor, eftersom såväl den ena som den andra verksamheten fordrade konstnärlig skicklighet, teknik och vetenskapliga förutsättningar; men grammofonskivan, resultatet av alla de ömtåliga konstnärliga och tekniska arrangemang som dess framställning krävde, kunde med större berättigande än fotografien kallas ett konstnärligt verk. — Man hade påstått, att här vore fråga om ett rent industriellt skydd och att pariskonventionen för skydd av den industriella äganderätten alltså vore tillämplig. Emellertid vore, enligt bolagens mening, ifrågavarande tillverkning av den natur, att det internationella skyddet borde regleras av bernkonventionen. I sistnämnda konvention eller i ett tillägg till densamma borde förty införas bestämmelser, motsvarande de vid konferensen i Stresa föreslagna.

I en till mig ställd skrift av den 29 september 1936 ha bolagen hemställt att i svensk lag måtte införas stadganden av det innehåll, som nyss angivits.

Utländsk rätt. I nionde avdelningen av denna promemoria (s. 57 ff.) har jag — i sammanhang med framställningen av utländsk lagstiftning till skydd för utövande konstnärer — lämnat en redogörelse för främmande rätt även på nu ifrågavarande område. Av där omförmälda författningar ha den danska författarlagen, den engelska Copyright Act, den österrikiska lagen om auktorsrätt och den argentinska lagen om litterär och konstnärlig äganderätt berett skydd för grammofonskivan som sådan.

Bruxellesprogrammet. I motiven anföres — med anledning av framställt förslag att bland de i bernkonventionens art. 2 uppräknade föremålen för konventionsskyddet skulle upptagas även *les œuvres phonographiques* —, att man ej kunnat tillmötesgå detta förslag, när det avser en industriell verksamhet; denna förtjänar visserligen skydd, men på ett annat plan; en skiva är endast ett fixerande av det därå upptagna verket, den har icke karaktären av en originell konstnärlig skapelse; det skydd, som bör tillkomma fabrikanten, faller icke inom auktorsrättens ram (s. 7 f.).

Den verksamhet, som resulterar i de färdiga grammofonskivorna, är av synnerligen komplicerad beskaffenhet. Den innefattar val av repertoar och utövande konstnärer, anordnande av lokaliteter med lämpliga akustiska förhållanden, inspelningen som kräver mångahanda arrangemang, slutligen framställningen av matrisen och avdragen av denna, själva skivorna.¹ Uppenbarligen kräves härför uppdriven teknik, behärskad av konstnärlig smak. Kostnaderna för fabrikationen äro även betydande.

Vid sådant förhållande synas goda skäl tala för att ett självständigt skydd

¹ Se Giannini, *Les problèmes juridiques du disque* (Roma 1934) s. 4 ff.

beredes fabrikanten som sådan, och jag vill för min del tillstyrka, att frågan göres till föremål för undersökning.

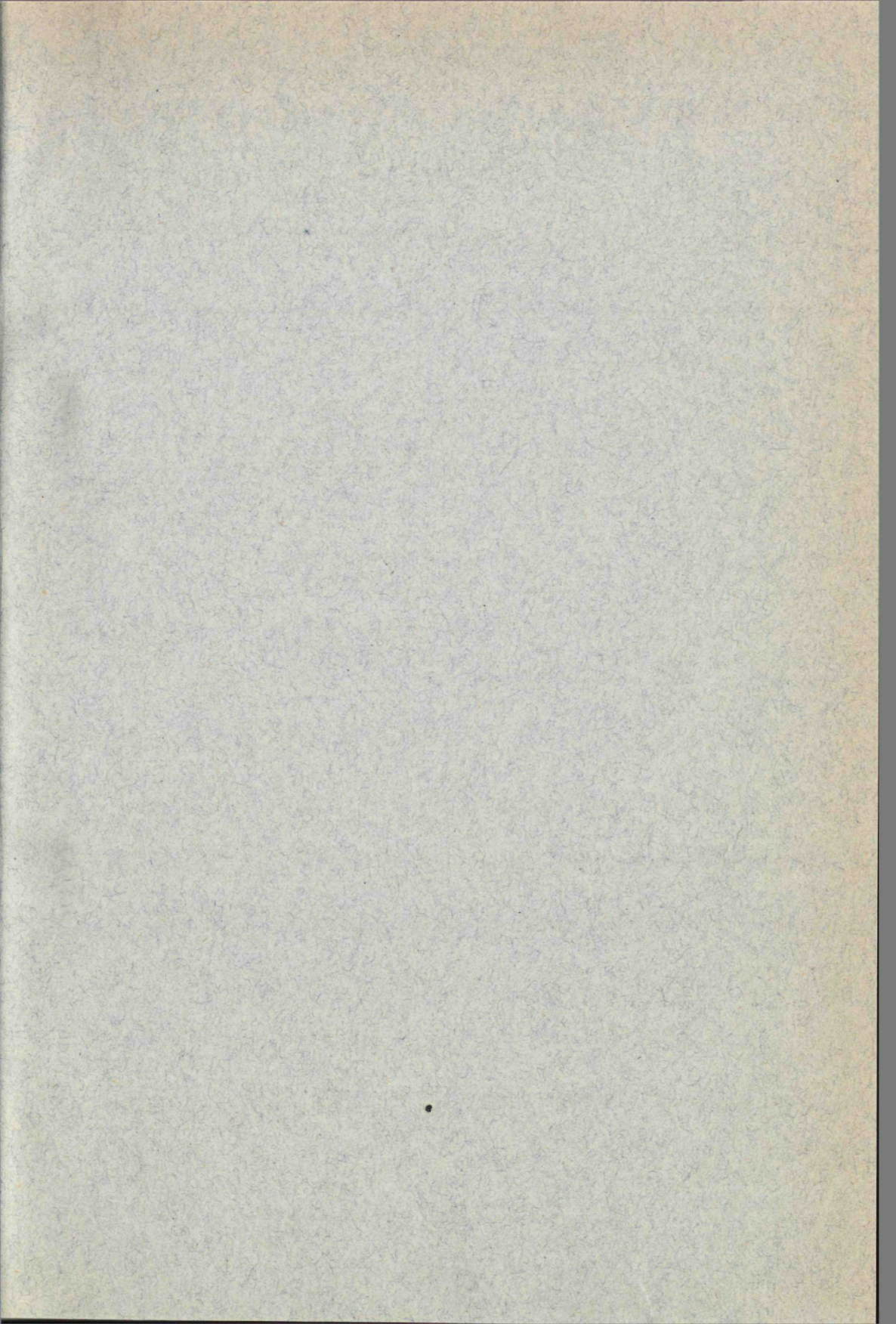
Emellertid torde bolagens åsikt, att skivan är att anse som ett konstnärligt verk, icke överensstämmer med svensk rättsuppfattning. Härvid må ock erinras att — på sätt i 1914 års betänkande (s. 42 f.) närmare utvecklats — det fotografiska förfarandet, som bolagen funnit jämförligt med ifrågavarande fabrikation, hos oss sedan gammalt ansetts såsom en rent teknisk verksamhet, vilken icke ger upphov till auktorsrätt.

Då spörsmålen om skydd för grammfonfabrikanter och om skydd för les artistes exécutants mot deras prestationers återgivande genom grammfon torde föranleda en i flera avseenden likartad utredning, synas dessa lagstiftningsfrågor böra upptagas i ett sammanhang.

Slutligen må anmärkas, att italienska regeringen på sin tid utfärdade inbjudning till en *internationell konferens* att hållas i Rom under december 1935 för behandling av frågan om skydd för fonografiska inspelningar; utkast till en konvention hade närslutits inbjudningen. Emellertid kom konferensen ej då till stånd, utan blev uppskjuten på obestämd tid. Vid den blivande konferensen i Bruxelles kommer väl frågan om skydd för skivan att på ett eller annat sätt bringas å bane, ehuru såsom förut nämnts, något förslag till bestämmelser i ämnet icke upptagits i programmet för konferensen.

INNEHÅLL.

	Sid.
Inledning.....	5
1. Auktorsrättens ideella sida	8
2. Bibliotekslån.....	26
3. Radio	37
4. Film	39
5. Inskränkningar i författarrätten.....	42
6. Skyddstid.....	48
7. Åtal. Fortsatt brott.....	52
8. Titelskydd.....	54
9. Utövande konstnärer.....	56
10. Grammofonskivor	64

Statens offentliga utredningar 1937

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. [3]
Lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. [13]
Promemoria ang. grunderna för en reform av lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk. [18]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1934 års nämnd för städningsutredning. Betänkande med speciella beräkningar och förslag rörande ersättningarna för städningsarbete inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm m. m. [7]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Socialiseringsproblemet. 2. Hushållsräkningens problem och faktorer. [1]
Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 2. [2]
Statslotteriutredningen. Betänkande med förslag rörande svenskt penninglotteri. [4]
Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1936. [12]
Hembiträdesutredningens betänkande. 1. Betänkande och förslag i fråga om utbildning av hembiträden. [16]

Hälso- och sjukvård.

Yttrande i abortfrågan. [6]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med förslag ang. den statsunderstödda vattenavlednings- och avdiktungsverksamheten samt därmed sammanhängande spörsmål. [8]
Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland med vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning. [9]
Betänkande med förslag ang. rätt till fiske i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 1. Lagförslag och motiv. [10] 2. Kartbilagor. Vänern och Hjälmaren. [11]
Betänkande med förslag till vissa lagstiftningsåtgärder till motverkande av överdriven skuldsättning inom jordbruket. [14]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. särskilda husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. m. [5]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Utredning med förslag till vissa åtgärder för trafiksäkerhetens höjande vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg samt järnvägarnas beredande av bidrag av automobilskattemedel till säkerhetsanordningarna vid dylika korsningar. [15]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Betänkande angående vissa med frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel sammanhängande frågor. [17]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.